

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Kateřina Zikmundová

Vyjádření pasívní perspektivy v současné francouzštině

Expression of Passive Perspective in Modern French

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Hana Loucká, CSc.

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí práce PhDr. Haně Loucké, CSc. za soustavnou pomoc a podporu v průběhu vypracovávání předkládané práce. Velmi si vážím její trpělivosti i mnoha cenných rad.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. května 2015

.....

Kateřina Zikmundová

Klíčová slova (česky)

pasívní perspektiva, hierarchizace sémantické struktury, pasívní predikace, činitel děje, téma
- réma

Klíčová slova (anglicky):

passive perspective, hierarchisation of semantic structure, passive predication, agent, theme
- rheme

Abstrakt (česky):

Cílem diplomové práce je vymezení pojmu pasivní perspektiva, dále charakteristika prostředků, jimiž se vyjadřuje a následný rozbor funkcí francouzských pasivních konstrukcí v rozdílných typech textů různých komunikativních oblastí.

V práci jsme zjistili, že vyjadřovací prostředky pasivní perspektivy v současné francouzštině se neomezují jen na prototypické opisné pasivum. Je možné ji dále vyjádřit reflexivním pasivem, sekundárními konstrukcemi pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* a nominálním pasivem. Praktická část práce ukázala, že vyjadřovací prostředky pasivní perspektivy fungují v textech publicistických i v textech odborných.

Abstract (in English):

The objective of the thesis is to give a definition of passive perspective and to describe how passive perspective can be expressed in modern French. Follows an analysis of French passive constructions in different types of texts from various communicative fields.

As the thesis reveals, the expression of passive perspective in modern French is not limited to periphrastic passive. Passive perspective can be expressed also by reflexive passive, secondary passive constructions *se faire*, *se laisser* and *se voir* and by nominal passive. The analysis showed that these means of expression of passive perspective can be found in both journalistic and specialized texts.

Obsah

Úvod.....	8
A. Teoretická část	9
1. Pasivní perspektiva a hierarchizace sémantické struktury věty	9
1.1 Hierarchizace sémantické struktury věty	9
1.2 Pasivní perspektiva.....	11
1.2.1 Charakteristika pasivní perspektivy	11
1.2.2 Aktuální členění výpovědi, pasivní perspektiva a text.....	13
2. Charakteristika výrazových prostředků pasivní perspektivy v současné francouzštině.....	16
2.1 Konstrukce s opisným pasívem.....	17
2.1.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí opisného pasíva	18
2.1.2 Sémantická funkce konstrukcí s opisným pasívem	25
2.1.3 Textová funkce konstrukcí s opisným pasívem	27
2.1.4 Neosobní konstrukce opisného pasíva	29
2.2 Konstrukce s reflexivním pasívem.....	31
2.2.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí s reflexivním pasívem.....	31
2.2.2 Sémantická funkce konstrukcí s reflexivním pasívem	33
2.2.3 Textová funkce konstrukcí s reflexivním pasívem	34
2.3 Konstrukce sekundárních forem pasíva <i>se faire</i> , <i>se laisser</i> a <i>se voir</i> + inf., <i>se voir</i> + participe passé.....	35
2.3.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí sekundárních forem pasíva <i>se faire</i> , <i>se laisser</i> a <i>se voir</i> + inf., <i>se voir</i> + participe passé.....	35
2.3.2 Sémantická funkce konstrukcí sekundárních forem pasíva <i>se faire</i> , <i>se laisser</i> a <i>se voir</i> + inf., <i>se voir</i> + participe passé.....	39
2.3.3 Textová funkce konstrukcí sekundárních forem pasíva <i>se faire</i> , <i>se laisser</i> a <i>se voir</i> + inf., <i>se voir</i> + participe passé	40
2.4 Konstrukce s nominálním pasívem	42
2.4.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí s nominálním pasívem	42
2.4.2 Sémantická funkce konstrukcí s nominálním pasívem	43
2.4.3 Textová funkce konstrukcí s nominálním pasívem.....	45
B. Praktická část.....	46
1. Publicistické texty	47
1.1 Publicistické texty z rubriky „černá kronika“	48
1.2 Publicistické texty z politické oblasti a o aktuálních událostech	55
2. Odborné texty.....	61
Závěr praktické části	68
Závěr	69

Bibliografie 70

Úvod

Cílem diplomové práce je vymezení pojmu pasivní perspektiva, dále charakteristika prostředků, jimiž se vyjadřuje a následný rozbor funkcí francouzských pasivních konstrukcí v rozdílných typech textů různých komunikativních oblastí.

Teoretickou část zahajují studiem hierarchizace sémantické struktury věty, která představuje pro pasivní perspektivu obecnější rámec. Následně se práce zabývá pasivní perspektivou a ve vztahu k ní aktuálním členěním výpovědi. Zároveň informuje o typech tematických návazností, se kterými budu pracovat při analýze textové funkce jednotlivých výrazových prostředků pasivní perspektivy ve francouzštině.

V další kapitole teoretické části práce se zabývám konkrétními výrazovými prostředky pasivní perspektivy ve francouzštině. Nejvíce prostoru je věnováno nejrozšířenějšímu opisnému pasívu. Dále se budeme zabývat reflexivním pasívem, sekundárními konstrukcemi pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* a také tzv. nominálním pasívem¹. Všechny výrazové prostředky jsou charakterizovány v rovině morfosyntaktické, sémantické a textové.

Cílem praktické části práce je rozbor fungování prostředků pasivní perspektivy ve francouzštině na konkrétních textech různých komunikativních oblastí. Tato část práce obsahuje rozbor 11 textů z publicistické a odborné komunikativní oblasti.

---

¹ Příklad: *Paul a reçu une gifle de Luc.* Příklad cit. Gross G. (1993).

A. Teoretická část

1. Pasívní perspektiva a hierarchizace sémantické struktury věty

Tato kapitola slouží k analýze obou výše zmíněných pojmů. Pro lepší uchopení problematiky, kdy budeme postupovat od obecnějšího ke konkrétnímu, začneme úvahou o hierarchizaci sémantické struktury věty.

1.1 Hierarchizace sémantické struktury věty

Hierarchizace sémantické struktury věty je jev, který nám umožňuje nahlížet na totožný propoziční obsah pod různými úhly pohledu, neboli, též propoziční obsah může být uspořádán různými způsoby. Množina variant, ze kterých mluvčí může při strukturování svých promluv vybírat, je pak dána syntaktickými a sémantickými vlastnostmi konkrétního predikátu. Podstatou hierarchizace sémantické struktury věty je přidělování různých syntaktických pozic stále stejným sémantickým participantům. Podle aktuální syntaktické pozice je role některých participantů zvýrazněna, jiné jsou naopak s různou intenzitou potlačeny. Publikace *Mluvnice češtiny 3*² uvádí jako výstižný příklad různého syntaktického uspořádání stejného propozičního obsahu aktivní a pasívní konstrukce (Mluvnice češtiny 1987). Na francouzštině to ukazují následující příklady:

- (1) *Paul aime Marie.*³
- (2) *Marie est aimée par Paul.*⁴

Obě věty vyjadřují, že Paul miluje Marii, jinými slovy, Paul má v obou větách stejnou sémantickou roli, je činitelem děje. Sloveso *aimer* vyjadřuje probíhající děj a Marie má roli má roli sémantického objektu, který je dotčen dějem odjinud. Syntaktické role participantů jsou naopak v každé větě jiné. Ve větě (1) zaujímá *Paul* pozici podmětu a *Marie* pozici přímého

---

² Daneš a kol. (1987) *Mluvnice češtiny 3*; v práci uvádím podle titulu.

³ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 435).

⁴ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 435).

předmětu. Ve větě (2) je na pozici podmětu *Marie* a činitel specifikovaný vlastním jménem *Paul* je z této pozice odsunut na pozici komplementu.

Při artikulaci určitého propozičního obsahu tedy mluvčí zpravidla vybírá z několika možných syntaktických struktur. Pro téma této práce je přitom důležitá i tato skutečnost: „Některé syntaktické konstrukce vůbec neobsahují pozici odpovídající některému z participantů sémantické struktury, a umožňují tak jeho úplnou dekonkretizaci (...)“ (Mluvnice češtiny 1987: 233). To lze ve francouzštině pozorovat i na následujících příkladech:

- (3) *Juventus a battu Olympic.*⁵
- (4) *Olympic a été battu par Juventus.*⁶
- (5) *Olympic a été battu.*⁷
- (6) *Les ouvriers se payent à la semaine.*⁸

Věta (3) představuje aktivní konstrukci pro věty (4) a (5). Věta (4) obsahuje stejné sémantické participanty jako věta (3) uspořádané do odlišné syntaktické struktury. Zatímco ve větě (3) zaujímá pozici podmětu *Juventus*, který je zároveň činitelem děje a sémantický objekt specifikovaný substantivem *Olympic* je na pozici přímého předmětu, ve větě (4) je na pozici podmětu sémantický objekt (*Olympic*). Obě věty ale obsahují činitele děje (*Juventus*), sémantický objekt zasažený dějem odjinud (*Olympic*) a slovesné vyjádření děje (příslušné tvary slovesa *battre*). Naproti tomu ve větě (5) je počet participantů redukován, není zde specifikován činitel děje. I v takovém případě je ale existence nějakého činitele vyvoditelná, ani nspecifikovaný činitel z děje totiž zcela nemizí. Jeho přítomnost může být více či méně zřejmá a jeho extenze může být omezena např. rysem [+person] (viz příkladová věta (6)).

Pojem hierarchizace sémantické struktury věty zavedl v české tradici František Daneš (1985: 32). K zavedení tohoto pojmu namísto Mathesiovy větné perspektivy (1947: 294) vedl Daneše fakt, že se výrazu perspektiva začalo užívat pro jiný jev, a sice pro aktuální členění výpovědi⁹. Dle Daneše (1985: 32) jde o dva nezaměnitelné jevy. Aktuální členění výpovědi spadá do komunikativní či informační oblasti. Charakter rozdílu mezi oběma pojmy vystihuje následující citace: „Aktuální členění [...] operuje na propozici již nějak hierarchizované (pomocí prostředků gramatických (morfologických) a/ nebo lexikálních).“ (Daneš 1985: 32).

---

⁵ Příklad cit. Loucká (2005: 95)

⁶ Příklad cit. Loucká (2005: 95)

⁷ Příklad cit. Loucká (2005: 95)

⁸ Příklad cit. Lamiroy (1993).

⁹ Aktuálnímu členění výpovědi se krátce věnuji v oddíle 1.2.2 Aktuální členění výpovědi, pasivní perspektiva a text

Naproti tomu hierarchizace sémantické struktury věty odráží uspořádání propozičního obsahu.

1.2 Pasivní perspektiva

První část následující podkapitoly se zabývá charakteristikou pojmu pasivní perspektivy. V druhé části se budeme zabývat rolí pasivní perspektivy v textu, čímž se dotkneme i problematiky aktuálního členění větného a tematických návazností.

1.2.1 Charakteristika pasivní perspektivy

Pojem pasivní perspektivy definuje Mathesius (1947: 294): „Pasivní perspektiva větná je (...) takové uspořádání lexikálního a gramatického materiálu ve větě, které vyslovuje, že osoba nebo věc stojící v kontextovém centru pozornosti (tedy nikoli nutně gramatický subjekt) byla zasažena, je zasahována nebo bude zasažena děním vycházejícím odjinud.“. Mathesiova definice pasivní perspektivy vychází ze sémantiky a v syntaktické rovině pro ni lze najít různé způsoby vyjádření. Syntaktické konstrukce vyjadřující pasivní perspektivu představují takový způsob uspořádání sémantických participantů, který odpovídá výše citované definici. Z předcházející podkapitoly o hierarchizaci sémantické struktury věty víme, že různé predikáty umožňují různé druhy syntaktických struktur. Jedna, několik, nebo i žádná z množiny těchto přípustných struktur může vyjadřovat pasivní perspektivu.

Prostředkem pasivní perspektivy je pasivní predikace a podle Mathesia (1940) je pro ni podstatné, že větným členem zasaženým dějem odjinud je podmět, přičemž sloveso v dané větě nemusí být nutně v pasivním slovesném tvaru. Poměr pasivní perspektivy a pasivní predikace se v různých jazycích liší. O češtině říká Mathesius (1940: 307) následující: „Pasivní perspektiva větná je pojem širší nežli pasivní predikace.“

Mathesiovo pojetí pasivní perspektivy se zdá být ideálním nástrojem k celistvému pojednání této problematiky. I to má ale své kritiky: „Il faut se garder d'attribuer à passif son sens étymologique. Tout comme actif n'est pas à relier nécessairement à action produite, passif ne peut pas l'être à action subie.¹⁰“ (Gardes-Tamine 1986: 46). Na podporu svého tvrzení Gardes-

---

¹⁰ Podtržení autorka práce.

Tamine předkládá následující příkladovou větu:

(7) *Des coups furent donnés.*¹¹

Je pravda, že otázka, zda byly *des coups* skutečně zasaženy dějem přicházejícím odjinud, může vyvolávat nejistotu. Při intuitivní sémantické interpretaci věty (7) máme tendenci považovat je spíše za nástroj nějakého trestu či agrese. Zde je důležité říci jednak to, že Mathesius vychází od potřeby vyjádřit děj pod pasívní perspektivou, nikoli od konkrétních forem. Jde tedy o dva odlišné metodologické přístupy. Mathesius se soustředí na způsoby, kterými lze v daném jazykovém systému pasívní perspektivu vyjádřit, nesnaží se o klasifikaci syntaktických forem. Ještě lze dodat, že výše uvedená definice pasívní perspektivy není úplně první, kterou Mathesius ve svých textech publikoval. Ve vydání Sborníku filologickém z roku 1915 začíná Mathesius svůj příspěvek o pasívu v moderní angličtině následující definicí: „Passivem rozumím (...) každou predikaci vyjadřující, že její subjekt je zasažen nebo alespoň nějak dotčen dějem, jehož činitelem nebo původcem není buď vůbec, nebo alespoň ne vědomě.“ (Mathesius 1915: 198). Tato definice sice zahrnuje méně výrazových prostředků než výše uvedená definice pasívní perspektivy (svým rozsahem se rovná výše uvedené definici pasívní predikace), naši pozornost si ale zaslouhuje formulace *nějak dotčen*, neboť ji můžeme považovat za méně příznakovou, než samotné *je zasažen* a tudíž je snazší dát ji do souvislosti i s větami jako je příkladová věta (7).

V této práci budeme pasívní perspektivu spolu s Danešem (1985) chápat jako hierarchizaci sémantické struktury věty signalizující, že jistý jev v centru pozornosti mluvčího je zasažen činností realizovanou odjinud (Mathesius 1947).

---

¹¹ Příklad cit. Gardes-Tamine (1986)

1.2.2 Aktuální členění výpovědi, pasivní perspektiva a text

Pasivní perspektiva má důležitou roli v aktuálním členění výpovědi. Aktuální členění výpovědi budeme chápat v souladu s Danešem (1985) a Louckou (1990) jako dvojí učlenění obsahu výpovědi: vnitřní učlenění na téma a réma; T-R vztah budeme chápat jako nositele informace, kvůli které výpověď byla realizována; vnější učlenění výpovědi pak jakožto operátora na síti známých a nových informací začleňujícího výpověď do textu v pořadí známá – nová informace.

S problematikou aktuálního členění větného souvisí tematizace sémantického objektu zasaženého dějem odjinud, umožněná výrazovými prostředky pasivní perspektivy, např. pasivními konstrukcemi: „La passivation permet de thématiser un non-agent en lui assignant le rôle syntaxique du sujet.“ (Descless 1993: 80). Tematizace pak může hrát roli v tematické návaznosti.

Při **lineární tematické návaznosti** navazuje téma na část nebo celé réma předcházející výpovědi nebo na celý její obsah (Loucká 2005: 60).

(8) (1)¹² *L'Etat islamique a revendiqué, dimanche 16 novembre, l'exécution d'un cinquième otage occidental, l'Américain Peter Kassig. (2) Le rituel macabre, initié avec la décapitation du journaliste américain, James Foley, le 19 août, et reproduit avec trois otages, un Américain et deux Britanniques, n'a pas été filmé.*¹³

Konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění¹⁴ umožňuje v příkladu (8) lineární tematickou návaznost. Téma (2) *Le rituel macabre* navazuje na réma předcházející výpovědi na základě totální anafory prostřednictvím lexikální substituce.

Při **tematické návaznosti konstantním tématem** navazuje téma stávající výpovědi na téma předcházející výpovědi, nebo je v něm téma předcházející výpovědi obsaženo (Loucká 2005:

¹² Čísla v kurzívě označují jednotlivé výpovědi.

¹³ Příklad pochází z článku Un Français apparaît à visage découvert dans la dernière vidéo de l'Etat islamique .publikovaném 17.11.2014 v deníku Le Monde. Článek pojednává o možné účasti francouzského občana na popravách realizovaných Islámským státem. Zdroj http://www.lemonde.fr/proche-orient/article/2014/11/17/un-francais-apparait-a-visage-decouvert-dans-la-derniere-vidéo-de-l-etat-islamique_4524573_3218.html, přístup 17.11.2014

¹⁴ Tento termín používá Šabršula (1986) ve Vědecké mluvnici francouzštiny jako český ekvivalent francouzského *complément d'agent*.

60).

(9) (1) *La fraiseuse est un engin de déneigement équipé de plusieurs vis sans fin qui tournent à grande vitesse pour expulser la neige sur le côté.* (2) *Elle est utilisée en cas d'accumulation de neige ou de formation de congères.*¹⁵

Konstrukce s opisným pasívem ve výpovědi (2) v příkladu (9) umožňuje zachovat tematickou linii návazností konstantním tématem. Téma (2) *elle* navazuje na základě totální anafory prostřednictvím pronominalizace na téma (1) *La fraiseuse*.

Při **tematické návaznosti derivovaným tématem** navazuje téma dané výpovědi na předcházející téma nebo réma prostřednictvím nekoreferenční anafory (Loucká 2005: 61).

(10) (1) *Si l'objet est exprimé par un pronom lié (dans le premier exemple ci-dessous: vous¹⁶), il est alors placé avant le verbe conjugué.* (2) *Lorsque cependant l'objet est exprimé par un lexème, ce dernier est placé tantôt devant, tantôt derrière le verbe, selon sa longueur et son importance pour le sens du texte dans son ensemble.* (3) *Les objets courts (dans le deuxième exemple ci-dessous: une dame¹⁷) sont placés le plus souvent avant,* (4) *les objets longs (dans le troisième exemple ci-dessous: le dieu du sommeil¹⁸) placés le plus souvent après.*¹⁹

Ve výpovědi (3) v příkladu (10) umožňuje konstrukce opisného pasíva tematickou návaznost derivovaným tématem (3) *Les objets courts* na téma (2) *l'objet* prostřednictvím nekoreferenční anafory. Umožňuje tak zapojit výpověď (3) do textu a zachovat postup informací od těch, které jsou mluvčím představeny jako známé k těm, které jsou mluvčím představeny jako nové.

---

¹⁵ Příklad pochází z článku Interrogations et consternation après la mort aux Angles d'une jeune femme happée par un engin de déneigement publikovaném 27.2.2015 na serveru <http://france3-regions.francetvinfo.fr/>. Článek pojednává o nehodě, při které zřejmě stroj na odklizení sněhu usmrtil mladou ženu. Zdroj <http://france3-regions.francetvinfo.fr/languedoc-roussillon/2015/02/27/interrogations-et-consternation-apres-la-mort-aux-angles-d-une-jeune-femme-happee-par-un-engin-de-deneigement-664417.html>, přístup 10.4.2015

¹⁶ Podtržení autorka práce, v originále kurzíva. Autor odkazuje k příkladu uvedeným pod citovanou částí textu.

¹⁷ Podtržení autorka práce, v originále kurzíva. Autor odkazuje k příkladu uvedeným pod citovanou částí textu.

¹⁸ Podtržení autorka práce, v originále kurzíva. Autor odkazuje k příkladu uvedeným pod citovanou částí textu.

¹⁹ Příklad cit. Weinrich (1989: 199).

O tematické posloupnosti pak můžeme hovořit, pokud na sebe několik po sobě jdoucích výpovědí navazuje stejným typem tematické návaznosti (Loucká 2005). Takto budeme chápat tematickou návaznost a tematickou posloupnost v této práci. Francouzští lingvisté B. Combettes (1988) a R. Tomassone (1996) uvádějí ve shodě s Danešem (1985) pouze tematické posloupnosti.

Tematická posloupnost s konstantním tématem je podle Tomassone (1996: 90) nejčastější tematickou posloupností ve francouzštině; můžeme k tomu dodat, že je tomu tak právě díky povinnému podmětnému zastoupení ve fr. větě. Posloupnost s konstantním tématem nachází podle Tomassone uplatnění v narativních textech, kdy vypravěč staví do středu popisu jednání konkrétní postavy.

Lineární tematická návaznost je charakteristická podle Tomassone (1996: 91) v textech popisných a naučných, kde je např. charakteristika popisovaného předmětu odkrývána postupně od známého k novému.

Tematickou posloupnost s derivovaným tématem charakterizuje Tomassone (1996: 93) jako charakteristickou pro texty popisné či explikativní s hlavním hypertématem, jež je postupně v textu rozvíjeno jednotlivými podtématy na základě vztahu celek – část (pozn. aut. meronymické vztahy).

2. Charakteristika výrazových prostředků pasívní perspektivy v současné francouzštině

V této kapitole se budeme věnovat způsobům vyjádření pasívní perspektivy. V různých jazycích lze pasívní perspektivu vyjádřit různě: v češtině, jazyce flektivním, můžeme pasívní perspektivu vyjádřit:

- aktivní predikací se sémantickým objektem v syntaktické funkci předmětu na tematické pozici

(11) *Tu knihu mi přivezl jeden známý.*

- pasívní predikací:

konstrukce s opisným pasívem:

(12) *Ta kniha byla napsána v minulém století.*

konstrukce s reflexivním pasívem:

(13) *Ta kniha se dobře čte.*

konstrukce se slovesy ve významu „dostat“:

(14) *Novákovi dostali přidělen obecní byt.*

Ve francouzštině pro vyjádření pasívní perspektivy slouží:

-pasívní predikace:

konstrukce s opisným pasívem:

(15) *Le livre a été publié en 2013.*

konstrukce s reflexivním pasívem:

(16) *Ce livre se vend bien.*

konstrukce se sekundárním pasívem:

(17) *L'écrivain s'est vu décerner le prix Nobel.*

konstrukce se slovesy ve významu „recevoir“ (nominální pasívum):

(18) *Paul a reçu une gifle de Luc.*²⁰

Nejprve se zaměříme na konstrukce s opisným pasívem²¹, dále se budeme věnovat reflexivnímu pasívu, sekundárním konstrukcím *se faire*, *se laisser* a *se voir* a tzv. nominálnímu pasívu²². Všechny výrazové prostředky budou charakterizovány v rovině morfosyntaktické, sémantické a textové.

Uznání existence dalších způsobů vyjádření pasíva předpokládá opuštění striktně morfologického pojetí pasíva²³. Další formy pasíva se můžou s opisným pasívem, které stále považujeme za prototypické, shodovat v syntaktické povaze transformace, sémantickém charakteru a způsobu použití (Riegel a kol. 2008).

2.1 Konstrukce s opisným pasívem

Konstrukce s opisným pasívem umožňuje představit situaci nebo děj z perspektivy jiného sémantického participantu, než je činitel: „Le passif permet de présenter une situation ou un évènement en prenant comme point de départ (thème) un actant autre que l'instigateur du procès ou sa cause (...).“ (Le Goffic 1993: 202).

Následující podkapitoly začneme morfosyntaktickou charakteristikou konstrukcí opisného pasíva, dále se budeme zabývat sémantickou funkcí a textovou funkcí opisného pasíva. Na konec podkapitoly o konstrukcích s opisným pasívem jsem zařadila neosobní konstrukce opisného pasíva.

---

²⁰ Příklad cit. Gross G. (1993).

²¹ Opisné pasívum budeme považovat za prototypické a budeme s ním další způsoby vyjádření pasívní perspektivy porovnávat.

²² Příklad: *Paul a reçu une gifle de Luc.* Příklad cit. Gross G. (1993)

²³ V tradičních gramatikách je pasívum považováno za morfologickou kategorii sloves: „[l]a grammaire standard définit le passif comme une catégorie du verbe (...) [qui] regroupe les formes composées obtenues par adjonction aux formes de base, dites actives, du morphème discontinu [auxiliaire être + participe passé] (...)“ (Riegel a kol. 2008: 433).

2.1.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí opisného pasíva

Opisné pasívum je tvořeno příslušným tvarem pomocného slovesa *être* a minulým participiem významového slovesa. Participium se shoduje s gramatickým podmětem v rodě a čísle. Konstrukce opisného pasíva je zpravidla přípustná u tranzitivních sloves s přímým předmětem:

- (19) *Paul est apprécié par tout le monde.*²⁴
- (20) *Marie est dévorée par la jalousie.*²⁵
- (21) *Ces soirées étaient détestées par les enfants.*²⁶

Aktivní konstrukce k příkladu (19) by mohla vypadat takto: *Tout le monde apprécie Paul*. Při srovnání aktivní a pasivní konstrukce vidíme, že předmět aktivní konstrukce zaujal pozici podmětu v pasivní konstrukci. Podmět aktivní konstrukce se přesunul na pozici činitelského doplnění. Maingueneau (1994) uvádí, že pozice přímého předmětu je vyprázdněna. Příklady (20) a (21) ukazují shodu minulého participia s podmětem. Koncové *-e* značí podmět ženského rodu (příklad (20)), *-s* signalizuje množné číslo (příklad (21)).

U tranzitivních sloves s nepřímým předmětem až na několik výjimek opisné pasívum není možné. Mezi tyto výjimky patří slovesa *obéir* a *pardonner*, které se dříve pojily s přímým předmětem a schopnost pasivizace si zachovaly i dnes:

- (22) *De nos jours, les parents sont difficilement obéis de leurs enfants.*²⁷

Jak jsme naznačili výše, pasivní transformace je charakterizována permutací podmětu a předmětu aktivní konstrukce. Přesto je opisné pasívum ve své podstatě nesymetrickou operací. Ne všechny větné konstrukce odpovídající výše naznačenému schématu N1 – V – N2 je možné pasivizovat, tj. symetrie je zde narušena v tom smyslu, že nemají pasivní protějšek. A hovoříme-li o permutaci podmětu a předmětu aktivní konstrukce, je rovněž důležité neztratit ze zřetele, že zatímco přímý předmět aktivní konstrukce se přesouvá na pozici podmětu pasivní konstrukce, rovněž bez předložky, podmět aktivní konstrukce je odsunut do nepřímé pozice a

---

²⁴ Příklad cit. Leclère (1993).

²⁵ Příklad cit. Mathieu (1993), podtržení autorka práce.

²⁶ Příklad cit. Lamiroy (1993), podtržení autorka práce.

²⁷ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 435)

je uvozený předložkou (zpravidla *par* nebo *de*). Navíc nemusí syntaktická struktura pasivní věty podle Maingueneau (1994) obsahovat pozici pro činitelské doplnění.

Další názorový proud vidí podstatu pasíva spíše v odsunutí činitele ze syntaktické pozice podmětu²⁸, než v permutaci podmětu a předmětu původní aktivní konstrukce.

Je otázkou, zda považovat za základní pasivní konstrukci bez činitelského doplnění, nebo konstrukci s činitelským doplněním. Pokud bychom se drželi přístupu k pasívu jako k transformaci, ve větách s nevyjádřeným činitelem nám jeden element chybí, jedna pozice v transformačním schématu zůstává neobsazena. Naproti tomu Weinrich (1989) hovoří ve své *Grammaire textuelle du français* o tzv. *sous-valence*:

„Nous avons caractérisé le passif comme une forme d'emploi en sous-valence d'un verbe : le rôle de l'objet, admis pour les verbes transitifs (...) n'est pas occupé (...). Cette forme particulière d'emploi en sous-valence est bienvenue à un locuteur lorsqu'il ne veut pas donner d'indication précise sur l'agent d'une action (...). C'est pourquoi on trouve le passif dans des situations de communication dans lesquelles on veut considérer une action moins du point de vue de son auteur que (...) comme procès.“ (Weinrich 1989: 105).

Z druhé části uvedené citace je patrné, že Weinrich posuzuje tuto otázku v těsném spojení s použitím pasíva. V souladu s tímto přístupem nazývá pasivní konstrukce bez činitelského doplnění *passif simple* a naopak pasivní konstrukce s činitelským doplněním *passif élargi*.

V *Grammaire méthodique du français*²⁹ jsou pasivní konstrukce bez činitelského doplnění nazývány *inachevées* nebo ještě *incomplètes*. Tato publikace je blíže pojetí pasíva jako transformace, kdy v konstrukcích bez činitelského doplnění náhle jeden element chybí.

Další autoři zastávají různé pozice. R. Tomassone (1996) používá pro pasivní konstrukce bez činitelského doplnění termín *passif incomplet*. Naproti tomu Lamiroy (1993) uvádí: „(...) le passif peut être analysé comme une *diathèse récessive* ou, autrement dit, comme une manipulation de réduction des arguments par la suppression du sujet.“ Tento přístup Lamiroy opírá o existenci neosobních konstrukcí opisného pasíva: „(...) l'existence de passifs impersonnels fournit une des meilleures preuves que la promotion de l'objet n'est en tout cas pas une condition nécessaire pour qu'il y ait un passif.“ (Lamiroy 1993: 62). Takový přístup je bližší Weinrichově rozlišení na *passif simple* a *passif élargi*. P. Le Goffic (1993) konstatuje, že pasivní konstrukce bez činitelského doplnění se vyskytují častěji a považuje pasivní konstrukci bez činitelského doplnění za standardní, v opačném případě je ve větě naopak něco „navíc“.

---

²⁸ Tato vlastnost je důležitá pro textovou roli pasíva, viz oddíl 2.1.3 Textová funkce konstrukcí s opisným pasívem.

²⁹ Riegel a kol. (2008), publikaci uvádím podle titulu.

Činitelské doplnění je zpravidla uvozeno předložkou *de* nebo *par*. Použití předložky *de* je podle Riegela a kol. (2008) na místě, pokud příslušná nominální fráze není skutečným činitelem děje:

- (23) *Henri IV a été assassiné par Ravailac.*³⁰
- (24) *Le suspect a été suivi toute la journée par un détective.*³¹
- (25) *La conférence sera suivie d'une réception.*³²
- (26) * *Ce plat a été cuisiné de ma femme.*³³
- (27) * *La messe a été dite de l'abbé Nithier.*³⁴
- (28) *La nouvelle a été diffusée par la presse et est maintenant connue du grand public.*³⁵

Příklad (23) vyjadřuje děj, na kterém má činitel (specifikovaný vlastním jménem *Ravailac*) nesporný aktivní podíl, totéž lze říci o příkladu (24). Na příkladu (25) lze v porovnání s příkladem (24) pozorovat, že na výběr vhodné předložky nemá vliv samotné sloveso, ale role příslušného nominálního syntagmatu ve vyjadřovaném procesu. Na příkladech (26) a (27) lze ukázat, že uvození předložkou *de* u takových činitelů, u kterých je zřejmý volní a zejména aktivní podíl na popisovaném ději, není možné. Ještě komplexněji ukazuje úzus v užití předložky *par* nebo *de* příklad (28). V první větě je řeč o ději, ve kterém hrál činitel (*la presse*) aktivní roli, zatímco role publika ve druhé větě je spíše pasivní (přestože ho lze stále považovat za činitele, pasivní konstrukci lze převést na aktivní: *le public connait la nouvelle*). Dále lze k distribuci předložek *par* a *de* říci, že se slovesy vyjadřujícími pocity, časovou posloupnost nebo mentální operaci se zpravidla používá předložka *de* (Bonnard 1986).

M. Gross (1993) se zmiňuje i o předložce *par les soins de*, která se svými vlastnostmi blíží prototypické předložce *par*:

- (29) *Ce texte a été révisé par les soins de Luc.*³⁶

---

³⁰ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 436)

³¹ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 437)

³² Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 437)

³³ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 437)

³⁴ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 437)

³⁵ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 437)

³⁶ Příklad cit. M. Gross (1993).

(30) *Ce texte a été révisé par Luc.*³⁷

Možnost, nemožnost či naopak nutnost přítomnosti činitelského doplnění může být ovlivněna vlastnostmi daného slovesa. Podle Mathieua (1993: 35) přítomnost činitelského doplnění vyžadují například některá slovesa vyjadřující psychologické stavy:

(31) *La jalousie dévore Marie.*³⁸

(32) *Marie est dévorée par la jalousie.*³⁹

(33) * *Marie est dévorée.*⁴⁰

Ve výše uvedených příkladech se vyskytují dvě slovesa vyjadřující psychologický stav: *effrayer* a *dévor*. Zatímco sloveso *effrayer* absenci činitelského doplnění připouští, sloveso *dévor* nikoli.

Dále podle Mathieua (1993: 35) mohou činitelské doplnění vyžadovat i slovesa vyjadřující probíhající, časově neohraňovaný děj:

(34) *Le souvenir de Luc hante Marie.*⁴¹

(35) *Marie est hantée par le souvenir de Luc.*⁴²

(36) * *Marie est hantée.*⁴³

Největší skupinou sloves, která v pasívní konstrukci vyžadují přítomnost činitelského doplnění, jsou podle Mathieua (1993: 36) slovesa použitá v přeneseném významu:

(37) *La passion brûle Marie.*⁴⁴

(38) *Marie est brûlée par la passion.*⁴⁵

(39) * *Marie est brûlée.*⁴⁶

---

³⁷ Příklad cit. M. Gross (1993).

³⁸ Příklad cit. Mathieu (1993)

³⁹ Příklad cit. Mathieu (1993)

⁴⁰ Příklad cit. Mathieu (1993)

⁴¹ Příklad cit. Mathieu (1993)

⁴² Příklad cit. Mathieu (1993)

⁴³ Příklad cit. Mathieu (1993)

⁴⁴ Příklad cit. Mathieu (1993)

⁴⁵ Příklad cit. Mathieu (1993)

⁴⁶ Příklad cit. Mathieu (1993)

Ve větách (37) a (38) je zřejmé, že je řeč o psychickém stavu Marie. Při absenci činitelského doplnění v pasívní konstrukci (39) však dochází k významnému posunu smyslu věty, samotné *Marie est brûlée* znamená, že Marie utrpěla popáleniny.

Po morfosyntaktické stránce shodné konstrukce opisného pasíva mohou vyjadřovat stav i proces. Pro interpretaci je tak podle Weinricha (1989) rozhodující kontext.

- (40) *Toutes les feuilles du jardin ont été ramassées.*⁴⁷
- (41) *Attention : les feuilles se ramassent avec une pelle.*⁴⁸
- (42) *Le stock est renouvelé deux fois par un.*⁴⁹
- (43) *Le stock est complètement renouvelé depuis la semaine dernière.*⁵⁰

Příklad (40) zde vyjadřuje stav, příklad (41) naopak vyjadřuje proces. K interpretaci příkladu (42) jako děje nás vede informace o iterativním charakteru popisované události. Pro příklad (43) je zase určující naznačená časová osa – od jasně definovaného okamžiku jsou věci v popisovaném stavu.

Jak již bylo řečeno, konstrukci opisného pasíva připouští většina tranzitivních sloves s přímým předmětem.

Pasívum nicméně netvoří slovesa *avoir* (kromě významu „nachytat“ používaném v hovorové francouzštině), *posséder*, *comporter*, *compter* (ve smyslu „obsahovat“, nikoli „počítat“), *coûter*, *valoir* a *pouvoir* (v případě, že není rozvíto vedlejší větou) (Riegel a kol. 2008). Riegel a kol. (2008) a Leclère (1993) poukazují i na to, že není možné utvořit pasívní konstrukci od sloves, která vyjadřují množství a míry⁵¹:

- (44) * *Deux mètres sont mesurés par le géant.*⁵²
- (45) * *3 kg sont pesés par ce sac.*⁵³

---

⁴⁷ Příklad cit. Desclés (1993)

⁴⁸ Příklad cit. Desclés (1993)

⁴⁹ Příklad cit. Weinrich (1989: 105)

⁵⁰ Příklad cit. Weinrich (1989: 105)

⁵¹ V případech, kdy tatáž slovesa váhy a míry nevyjadřují, je pasivizace zpravidla možná: *Le sac a été pesé par Paul*. Příklad cit. Leclère (1993)

⁵² Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 435)

⁵³ Příklad cit. Leclère (1993)

Věty (44) a (45) jsou agramatické, protože pasivní transformace je na nich provedena i s pomocí elementu, který zcela neplní roli přímého předmětu (*deux mètres, 3kg*). Uvedená slovesa (*mesurer, peser*) lze podle Leclèra (1993) významově přiblížit slovesu *avoir*:

(46) *Ce sac a un poids de 3 kg.*⁵⁴

(47) * *Ce sac a 3 kg.*⁵⁵

(48) *Ce sac pèse 3 kg.*⁵⁶

Leclèrovo (1993) vysvětlení této skutečnosti spočívá v přiblížení elementů, které míry a váhy vyjadřují, k jiným syntaktickým funkcím. Chceme-li podle Leclèra (1993) ve větě zaměnit sloveso *peser* za *avoir*, je třeba k hodnotě vyjadřované míry připojit podstatné jméno příslušné veličiny. *Un poids de 3 kg* a *3 kg* Leclère (1993) srovnává s dvojicí *Rome* a *la ville de Rome* a přibližuje tak syntaktickou funkci *3 kg* doplňku, který pasivní transformaci neumožňuje. Další vysvětlení, které Leclère (1993) nabízí, přibližuje vyjádřené míry příslovečným určením, přičemž se opírá o následující příklady:

(49) *La séance a duré trois heures.*⁵⁷

(50) *La séance a duré pendant trois heures.*⁵⁸

Dále mohou podle Leclèra (1993) pasivizaci blokovat slovesa vyjadřující obsah. Jak lze pozorovat i na příkladech (51) a (52), četná slovesa vyjadřující obsah pasivní transformaci vůbec neumožňují, jiná podle Leclèra (1993) pasivní transformací umožňují, jen je-li činitelské doplnění uvozeno neprototypickou předložkou *dans*:

(51) *Cet exposé comporte des erreurs.*⁵⁹

(52) * *Des erreurs sont comportées (par + dans) cet exposé.*⁶⁰

(53) *Ce coffre contient mes bijoux.*⁶¹

(54) *Mes bijoux sont contenus dans ce coffre.*⁶²

---

⁵⁴ Příklad cit. Leclère (1993)

⁵⁵ Příklad cit. Leclère (1993)

⁵⁶ Příklad cit. Leclère (1993)

⁵⁷ Příklad cit. Leclère (1993)

⁵⁸ Příklad cit. Leclère (1993)

⁵⁹ Příklad cit. Leclère (1993)

⁶⁰ Příklad cit. Leclère (1993)

⁶¹ Příklad cit. Leclère (1993)

⁶² Příklad cit. Leclère (1993)

Gardes-Tamine (1986) uvádí jako možnou blokaci pasivní transformace použití daných sloves v přeneseném významu:

(55) * *La santé est respirée par son visage.*⁶³

V příkladu (55) chce mluvčí říci, že něčí obličej vypadá zdravě. Není zde řeč o dýchání jako takovém a rovněž se mění významové vztahy mezi jednotlivými participanty. *Son visage* není skutečným činitelem. Stejně tak nelze vdechnout nebo dýchat zdraví.

Podobně jako slovesa použitá v přeneseném významu mohou pasivizaci blokovat kolokace. Podle Davida Gaatona (1993: 41) mají na možnost pasivizace kolokací vliv tři faktory: zda je podmět životný, zda kolokace vyjadřuje děj nebo stav a odhadnutelnost významu kolokace na základě významů jejích složek.

Leclère (1993) se ještě zmiňuje o dvou menších, sémanticky definovaných skupinách sloves, které pasivní transformaci nepřipouštějí. Jsou to slovesa, které Leclère (1993) nazývá podle jejich významu *anti-locatifs*⁶⁴ (příklad (56)) a slovesa vyjadřující přítomnost a šíření pachů (příklad (57)).

(56) * *Mes épaules sont découvertes par cette robe.*⁶⁵

(57) * *Le jasmin est embaumé par ce mélange.*⁶⁶

Tranzitivní slovesa s přímým předmětem, která neumožňují pasivní transformaci, se nicméně vyskytují i mimo výše charakterizované skupiny. Jako příklad můžeme uvést sloveso *regarder*⁶⁷:

(58) *Cette affaire regarde le juge.*⁶⁸

(59) * *Le juge est regardé par cette affaire.*⁶⁹

---

⁶³ Příklad cit. Gardes-Tamine (1986)

⁶⁴ Leclère (1993) do téhle skupiny řadí slovesa, která vyjadřují nepřítomnost něčeho na nějakém místě, např. *découvrir*.

⁶⁵ Příklad cit. Leclère (1993)

⁶⁶ Příklad cit. Leclère (1993)

⁶⁷ Podle slovníku Larousse (Dubois 1994) se opravdu jedná o jeden z běžných významů slovesa, nikoli o přenesený význam.

⁶⁸ Příklad cit. Leclère (1993)

⁶⁹ Příklad cit. Leclère (1993)

Gardes-Tamine (1986) rovněž uvádí, že vliv na přípustnost pasivní konstrukce mohou mít i determinant nebo ve větě obsažená nominální syntagmata:

- (60) * *Du pain a été mangé par Jacques.*⁷⁰
- (61) * *Marie est agacée par Paul de ses remarques.*⁷¹
- (62) * *Pierre est ahuri de ce tableau.*⁷²

Pasivizaci ve větě (60) blokuje podle Gardes-Tamine (1986) právě dělivý člen *du*. Dělivý člen může být považován za podskupinu neurčitého členu a má s ním společné to, že neposkytuje takovou referenci, která by umožnila identifikaci jednoho nebo více objektů, o kterých je řeč. Podle autorů J.-P. Desclése a Z. Guentchévy (1993) je přitom pravděpodobnost přípustnosti konstrukce opisného pasiva vyšší, je-li sémantický objekt stojící v pasivní konstrukci na pozici syntaktického podmětu identifikovatelný. V případě příkladu (61) by bylo třeba včlenit nominální syntagmata *Paul a (de) ses remarques* do jednoho syntaktického celku, např. *par les remarques de Paul*, aby výsledná pasivní konstrukce byla akceptovatelná.

2.1.2 Sémantická funkce konstrukcí s opisným pasívem

Konstrukce s opisným pasívem představuje popisovaný proces z hlediska sémantického objektu. Obdobně se vyjadřuje i Charaudeau (1992: 412): „le patient constitue la voix d'accès au processus (...).“ Pasivní konstrukce, ve kterých je činitel vyjádřen, obsahují stejné sémantické participanty, jako původní aktivní konstrukce. Tematizovaný sémantický objekt na syntaktické pozici podmětu je zasažen dějem odjinud. Pozornost je upřena na samotný proces či jeho výsledek. I když činitel děje není vyjádřen, z procesu zcela nezmizí (Charaudeau 1992).

---

⁷⁰ Příklad cit. Gardes-Tamine (1986)

⁷¹ Příklad cit. Gardes-Tamine (1986)

⁷² Příklad cit. Gardes-Tamine (1986)

Tabulka 1

1	Le chat	a mangé	la souris.
	Činitel děje	Proces	Sémantický objekt
2	La souris	a été mangée	par le chat.
	Sémantický objekt	Proces	Činitel děje
3	La souris	a été mangée.	-
	Sémantický objekt	Proces	-
4	?	a mangé	la souris.
	?	Proces	Sémantický objekt

Příklad 1 v tabulce 1 (výše) představuje aktivní konstrukci a obsahuje následující sémantické participanty: činitele děje na pozici podmětu, slovesné vyjádření děje a sémantický objekt zasažený dějem odjinud na pozici přímého předmětu. Stejně sémantické participanty nacházíme i v odvozené pasívní konstrukci v příkladu 2 v tabulce 1, jejich syntaktické pozice se ale liší. Sémantický objekt zaujímá pozici podmětu a činitel je posunut na pozici činitelského doplnění. Naproti tomu pasívní konstrukce v příkladu 3 v tabulce 1 obsahuje redukovaný počet sémantických aktantů, neboť činitel děje zde není vyjádřen. Jeho identita nemusí být mluvčímu známá, nebo ji nebo ji mluvčí nepovažuje za relevantní. Pozornost adresáta se v těchto případech obrací k popisovanému ději. Příklad 4 v tabulce 1 naznačuje, že této situaci neodpovídá ve francouzštině žádná aktivní konstrukce.

Pasívum bez činitelského doplnění figuruje zejména v odborných textech týkajících se exaktních věd a v administrativních textech, jak uvádí (Weinrich 1989: 106)⁷³ ve svých příkladech:

(63) *Cette presse hydraulique a été installée il y a trois ans.*⁷⁴

(64) *L'ulcère a été localisé à l'estomac.*⁷⁵

(65) *Le contrat n'a pas été renouvelé.*⁷⁶

(66) *Contrairement à ce qui a longtemps été supposé, l'être humain est capable de*

⁷³ Pasívum řadí mezi rysy odborného textu i česká stylistika J. Chloupkova (1991: 181). Rolí pasíva v odborných textech se zabývá druhá kapitola praktické části práce.

⁷⁴ Příklad cit. Weinrich (1989: 106)

⁷⁵ Příklad cit. Weinrich (1989: 106)

⁷⁶ Příklad cit. Weinrich (1989: 106)

*détecter la lumière infrarouge (...).*⁷⁷

(67) *Une malade d'Ebola a été transférée en France pour recevoir des soins.*⁷⁸

(68) *Une nouvelle stratégie humanitaire vient d'être publiée et sera mise en oeuvre de 2012 à 2017.*⁷⁹

Důležitou roli hraje ve francouzštině pasívum v sémantické hierarchizaci výpovědi složené z dosud neznámých prvků (Loucká 2005: 94):

(69) *Un garçon a été renversé par une moto.*⁸⁰

(70) *Nějakého chlapce porazila motorka.*⁸¹

Pasívum zde vyjadřuje takovou sémantickou hierarchizaci výpovědi, kdy se mluvčí rozhodl hovořit o sémantickém objektu zasaženém dějem odjinud, ve výše uvedeném příkladu o dotyčném chlapci (Loucká 2005: 94). Konstrukce opisného pasíva rovněž umožňuje mluvčímu orientovat adresátovu pozornost k popisované události. V češtině (viz příklad (70)) lze díky pružnějšímu slovosledu uspořádat sémantické participanty do sémantické hierarchizace stejným způsobem (tj. mluvčí hovoří o sémantickém objektu zasaženém dějem odjinud) prostřednictvím aktivní predikace.

2.1.3 Textová funkce konstrukcí s opisným pasívem

Opisné pasívum umožňuje tematizaci sémantického objektu zasaženého dějem odjinud: Tematizací sémantického objektu, o kterém chce mluvčí hovořit, se pozornost adresáta obrací nejprve k samotnému předmětu řeči a následně k popisovanému ději nebo rematizovanému činiteli.

---

⁷⁷ Z článku publikovaném 2.12.2014 na serveru <http://www.journaldelascience.fr/biologie/articles/lhomme-est-capable-voir-infrarouge-4291#>, přístup 3.12.2014. Autor Alain Tranet

⁷⁸ Z <http://www.journaldelascience.fr/sante/articles/lactualite-virus-ebola-temps-reel-3506>, přístup 3.12.2014

⁷⁹ Ze speciální, pravidelně aktualizované rubriky o ebolě na serveru <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/action-humanitaire-d-urgence/>, přístup 3.12.2014, autor Nicolas Revoy

⁸⁰ Příklad cit. Loucká (2005: 94)

⁸¹ Příklad cit. Loucká (2005: 94)

Prostřednictvím tematizace sémantického objektu opisné pasívum umožňuje zapojení výpovědi do textu v T-R učlenění v pořadí od známé informace k nové.

(71) (1) *Les communicants („personnes grammaticales“) se définissent dans leurs signifiés par la structure communicative fondamentale du dialogue.* (2) *Cette structure canon est donnée lorsque deux personnes se font face et qu’elles parlent ensemble.* (3) *L’une des personnes a alors pour un certains temps le rôle du locuteur, l’autre personne le rôle de l’auditeur.*⁸²

Ve výpovědi (2) v příkladu (71) umožňuje konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění lineární tematickou návaznost tématem (2) *Cette structure canon* na réma (1) *la structure communicative fondamentale du dialogue* na základě totální anafory.

Konstrukce opisného pasíva může zachovávat tematickou návaznost konstantním tématem:

(72) (1) *Le passé récent est au passé composé ce que le futur proche (cf. 4.3.10.1) est au futur.* (2) *Il est construit comme temps composé: une forme de commentaire du verbe venir⁸³ (présent), en tant que verbe-morphème, reliée par la préposition de⁸⁴ à l’infinitif d’un verbe, par exemple: je viens de dire⁸⁵.* (3) *Ce temps possède en commun avec le passé composé les traits pertinents [COMMENTAIRE] et [RÉTROSPECTIVE], se distinguant de lui par le trait supplémentaire [FIN] qui indique une limite franchie.*⁸⁶

Ve výpovědi (2) v příkladu (72) umožňuje konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění zachovat tematickou návaznost konstantním tématem (2) *Il* na téma (1) *Le passé récent* na základě totální anafory prostřednictvím pronominalizace.

Další příklad ukazuje roli opisného pasíva při tematické návaznosti derivovaným tématem. Ve výpovědi (3) v příkladu (73) umožňuje konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění tematickou návaznost derivovaným tématem (3) *Leur réflexivité* na réma (2) *verbes réfléchis* prostřednictvím nekoreferenční anafory. Pořadí T-R tak umožňuje sled informací od známého k novému (tj. na kontextu nezávislému).

---

⁸² Příklad cit. Weinrich (1989: 75).

⁸³ Podtržení autorka práce, v originále kurzíva.

⁸⁴ Podtržení autorka práce, v originále kurzíva.

⁸⁵ Podtržení autorka práce, v originále kurzíva.

⁸⁶ Příklad cit. Weinrich (1989: 162).

(73) (1) *Tandis que ces verbes (dont la liste n'est pas ici exhaustive⁸⁷) peuvent être employés aussi bien de façon non-réflexive que réflexive, quelques autres se distinguent en étant obligatoirement de façon réflexive. (2) On appelle ces derniers verbes réfléchis. (3) Leur réflexivité est lexicalisée.⁸⁸*

2.1.4 Neosobní konstrukce opisného pasíva

Neosobní konstrukce opisného pasíva se tvoří pomocí gramatického podmětu *il*, pomocného slovesa *être* v příslušném tvaru a minulého participia významového slovesa. Zvláštnost neosobních konstrukcí spočívá v tom, že zájmeno *il* stojící na pozici podmětu je referenčně prázdné, je to podmět, který je pouze formální a neodkazuje k žádnému předmětu ani jevu v popisovaném světě. Přítomnost podmětu, který je čistě formální, má dopad na schéma pasívní transformace:

(74) *On a vu un homme.* = N1 – V – N2

(75) *Un homme a été vu.* = N2 – V – N1⁸⁹

(76) *Il a été vu un homme.* = Il – V – N2⁹⁰

Přesto neosobní konstrukce nesou důležité znaky pasíva. Podle Maingueneau (1994) je podmět aktivní konstrukce odsunut ze své pozice a verbální syntagma je tvořeno slovesem *être* a minulým participiem.

Díky odlišnému schématu pasívní transformace umožňují neosobní konstrukce pasivizaci některých tranzitivních sloves s nepřímým předmětem a některých intranzitivních sloves, jak ilustrují následující příklady:

(77) *Il sera répondu à chaque lettre.⁹¹*

(78) *Il n'a pas été toussé une seule fois pendant la projection.⁹²*

⁸⁷ Autor zde odkazuje k jiné části textu, která zde není citována.

⁸⁸ Příklad cit. Weinrich (1989: 115).

⁸⁹ Příklad cit. Maingueneau (1994: 124)

⁹⁰ Příklad cit. Maingueneau (1994: 124)

⁹¹ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 436)

⁹² Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 436)

Logickým důsledkem této skutečnosti je, že lze narazit na neosobní konstrukce, které nemají mezi osobními konstrukcemi opisného pasíva žádný protějšek:

(79) *Il a été parlé de Pierre.*⁹³

(80) * *Pierre a été parlé.*⁹⁴

Funkce neosobních konstrukcí opisného pasíva je hlavně komunikativní. Umožňují vyhnout se zájmenu *on* a zároveň jimi mluvčí dává najevo, že hodlá uchovat v anonymitě činitele; jindy toto pasívum umožňuje referenčně prázdný začátek rematické věty a vše je nasměřováno k informačně novým elementům rematické věty.

Neosobní konstrukce opisného pasíva mohou obsahovat stejné sémantické participanty jako původní aktivní konstrukce, nebo mohou jejich počet snižovat⁹⁵.

Příklad 1 v tabulce 2 (níže) představuje aktivní konstrukci s činitelem děje, vyjádřením procesu a sémantickým objektem zasaženým dějem odjinud. Příklad 2 v tabulce 2 představuje odvozenou neosobní konstrukci opisného pasíva. Činitel je z děje zcela odsunut⁹⁶ a adresátova pozornost se obrací k sémantickému objektu. Příklad 3 v tabulce 2 obsahuje stejné sémantické participanty jako běžná aktivní konstrukce.

Tabulka 2:

1	On	a vu	un homme.	-
	Činitel děje	Proces	Sémantický objekt	
2	Il	a été vu	un homme. ⁹⁷	
	-	Proces	Sémantický objekt	
3	Il	a été mené	une enquête	par les autorités compétentes. ⁹⁸
	-	Proces	Sémantický objekt	Činitel děje

⁹³ Příklad cit. Maingueneau (1994: 124)

⁹⁴ Příklad cit. Maingueneau (1994: 124)

⁹⁵ Podle Tomassone neosobní konstrukce zpravidla činitele neobsahují (Tomassone 1996)

⁹⁶ Neosobní konstrukce opisného pasíva mohou z procesu odsunout i adresáta sdělení (Loucká 2005: 97): *Il est défendu de fumer pendant la projection*. Příklad cit. Loucká (2005: 97)

⁹⁷ Příklad cit. Maingueneau (1994: 124)

⁹⁸ Příklad cit. Gaatone (1993)

V příkladu 1 v tabulce 3 (níže) umožňuje neosobní konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění rematizaci sémantického objektu, ke kterému se zároveň obrací adresátova pozornost. V příkladu 2 v tabulce 3 umožňuje neosobní konstrukce opisného pasíva s činitelským doplněním rematizaci sémantického objektu a činitele děje. V centru rématu přitom stojí činitel děje.

Tabulka 3:

1	Il	a été vu un homme. ⁹⁹
	Téma	Réma
2	Il	a été mené une enquête par les autorités compétentes. ¹⁰⁰
	Téma	Réma

2.2 Konstrukce s reflexivním pasívem

V následující podkapitole se budeme zabývat morfosyntaktickou charakteristikou konstrukcí s reflexivním pasívem, sémantickou funkcí konstrukcí s reflexivním pasívem a textovou funkcí konstrukcí s reflexivním pasívem.

2.2.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí s reflexivním pasívem

Dalším vyjadřovacím prostředkem pasívní perspektivy jsou konstrukce s reflexivním pasívem. Lze jej zpravidla utvořit od sloves pojících se s přímým předmětem. Předmět aktivní konstrukce se v pasívní konstrukci přesouvá na pozici podmětu. Pro element, který stojí v aktivní konstrukci na pozici podmětu, není v pasívní konstrukci volná žádná syntaktická pozice. Reflexivní pasívum tedy snižuje počet elementů ve větě: „les deux passifs partagent (...) des tours syntaxiques récessifs.“ (Lamiroy 1993: 64). Na rozdíl od konstrukce opisného pasíva, konstrukce reflexivního pasíva syntaktickou pozici, která by odpovídala sémantické roli

⁹⁹ Příklad cit. Maingueneau (1994: 124)

¹⁰⁰ Příklad cit. Gaatone (1993)

činitele, vůbec neumožňuje¹⁰¹. Stejně jako opisné pasívum vyprazdňuje reflexivní pasívum syntaktickou pozici přímého předmětu (Loucká 2005). Situaci ilustrují následující příklady:

- (81) *Les connaisseurs boivent le vin d'Alsace jeune.*¹⁰²
- (82) *Le vin d'Alsace est bu jeune par les connaisseurs.*¹⁰³
- (83) *Le vin d'Alsace se boit jeune.*¹⁰⁴
- (84) * *Le vin d'Alsace se boit jeune par les connaisseurs.*¹⁰⁵

Příklad (81) představuje původní aktivní konstrukci. Příklad (82) představuje konstrukci opisného pasíva odvozenou od příkladu (81). Všimněme si, že obě konstrukce obsahují stejný počet syntaktických pozic. Předmět aktivní konstrukce se přesouvá v pasivní konstrukci na syntaktickou pozici podmětu a podmět aktivní konstrukce je vytlačen na pozici činitelského doplnění. Příklad (83) představuje konstrukci reflexivního pasíva. Předmět aktivní konstrukce se přesouvá v pasivní konstrukci na pozici syntaktického podmětu, pro element stojící v aktivní konstrukci na pozici podmětu ale pasivní konstrukce žádnou syntaktickou pozici nenabízí. Příklad (84) ukazuje, že konstrukce reflexivního pasíva s činitelským doplněním je agramatická.

Lamiroy (1993) uvádí, že na rozdíl od opisného pasíva je zpravidla ve větách s reflexivním pasívem podmět ve třetí osobě a neživotného charakteru. Životný podmět podle něj (Lamiroy 1993) umožňují pouze některá slovesa:

- (85) *Le bois se fend de préférence à la hâche.*¹⁰⁶
- (86) *Les ouvriers se payent à la semaine.*¹⁰⁷

Reflexivní pasívum se blíží aktivním konstrukcím s osobním zájmenem *on* na syntaktické pozici podmětu:

- (87) *Cette lettre ne se prononce pas.*¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Činitel je implicitní, zpravidla životný.

¹⁰² Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹⁰³ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹⁰⁴ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹⁰⁵ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹⁰⁶ Příklad cit. Lamiroy (1993)

¹⁰⁷ Příklad cit. Lamiroy (1993)

¹⁰⁸ Příklad cit. Loucká (2005: 103)

(88) *On ne prononce pas cette lettre.*¹⁰⁹

Podle Maingueneau (1994) má reflexivní pasívum má schopnost vyjadřovat vlastnosti a je-li sémantický objekt životný, může vyjadřovat povinnost:

(89) *Ce papier se déchire.*¹¹⁰

(90) *Un chien se fouette.*¹¹¹

Věta (89) znamená, že se papír snadno roztrhá (řeč je tedy o vlastnosti). Další příklad (90) vyjadřuje přesvědčení, že psa je třeba bít.

Lamiroy (1993: 65) zdůrazňuje schopnost reflexivního pasíva vyjádřit časově neohraničený proces, a to zvláště v kontrastu s opisným pasívem: „(...) il semble que le tour pronominal s’associe en effet de préférence avec l’aspect inaccompli : les exemples (...) suggèrent qu’une de ses fonctions justement est de remédier au caractère souvent déviant des passifs périphrastiques aux temps inaccomplis (...)“:

(91) * *Cela est raconté partout.*¹¹²

(92) *Cela se raconte partout.*¹¹³

2.2.2 Sémantická funkce konstrukcí s reflexivním pasívem

V sémantické rovině snižuje reflexivní pasívum počet aktantů.

Tabulka 4

1	On	ne raconte pas	des histoires pareilles.
	Činitel děje	Slovesné vyjádření děje	Sémantický objekt
2	Des histoires pareilles	ne se racontent pas.	-
	Sémantický objekt	Slovesné vyjádření děje	-

¹⁰⁹ Příklad cit. Loucká (2005: 103)

¹¹⁰ Příklad cit. Maingueneau (1994: 121)

¹¹¹ Příklad cit. Maingueneau (1994: 122)

¹¹² Příklad cit. Lamiroy (1993)

¹¹³ Příklad cit. Lamiroy (1993)

Konstrukce reflexivního pasíva v tabulce 4 (výše) umožňuje zcela odsunout činitele a zároveň orientovat pozornost adresáta k samotnému procesu. Činitel děje je implicitně přítomen, ale není specifikován. Podle Maingueneau (1994) zpravidla vykazuje sémantický rys [+person]¹¹⁴.

2.2.3 Textová funkce konstrukcí s reflexivním pasívem

Textová role reflexivního pasíva spočívá v tom, že umožňuje tematizaci sémantického objektu. V příkladu 1 v tabulce 5 (níže) se v tematické části výpovědi nachází činitel a sémantický objekt zasažený dějem odjinud je součástí rématu. V příkladu 2 v tabulce 5 umožňuje reflexivní pasívum tematizovat sémantický objekt zasažený dějem odjinud (*Des histoires pareilles*). Zároveň reatizuje popisovaný proces.

Tabulka 5

1	On	ne raconte pas des histoires pareilles.
	Téma	Réma
2	Des histoires pareilles	ne se racontent pas.
	Téma	Réma

Uvolněná pozice v tematické části výpovědi může být obsazena např. doplněním místa, způsobu nebo času (příklady (93) a (94)). V příkladu (93) následuje po konstrukci reflexivního pasíva doplnění způsobu (*à la hâche*). V příkladu (94) následuje po konstrukci reflexivního pasíva doplnění času (*à la semaine*):

(93) *Le bois se fend de préférence à la hâche.*¹¹⁵

(94) *Les ouvriers se payent à la semaine.*¹¹⁶

¹¹⁴ Nositel tohoto sémantického rysu je člověk, popřípadě více lidí.

¹¹⁵ Příklad cit. Lamiroy (1993)

¹¹⁶ Příklad cit. Lamiroy (1993)

Reflexivní pasívum může hrát roli v zapojení výpovědi do textu. V příkladu (95) umožňuje konstrukce s reflexivním pasívem tematickou návaznost derivovaným tématem *quelques autres* na předcházející téma *ces verbes* (na základě nekoreferenční anafory) a T-R učlenění umožňuje postup informací od známých k novým.

(95) *Tandis que ces verbes (dont la liste n'est pas ici exhaustive¹¹⁷) peuvent être employés aussi bien de façon non-réflexive que réflexive, quelques autres se distinguent en étant obligatoirement employés de façon réflexive.*¹¹⁸

2.3 Konstrukce sekundárních forem pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* + inf., *se voir* + participe passé

V následující podkapitole budou charakterizovány konstrukce sekundárních forem pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* + inf., *se voir* + participe passé v rovině morfosyntaktické, sémantické a textové.

2.3.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí sekundárních forem pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* + inf., *se voir* + participe passé

Sekundární formy pasíva mají s prototypickým opisným pasívem společné to, že umožňují přesun přímého předmětu aktivní konstrukce na syntaktickou pozici podmětu v konstrukci pasívní. Podmět aktivní konstrukce se zároveň přesouvá na pozici činitelského určení, jak lze pozorovat na příkladech (96) až (99). Konstrukce *se voir* navíc umožňuje pasivizaci nepřímého předmětu¹¹⁹ (příklad (100)).

---

¹¹⁷ Autor textu se zde odkazuje na jiné místo v textu mimo citovaný úsek.

¹¹⁸ Příklad cit. Weinrich (1989: 115)

¹¹⁹ Pasivizaci nepřímého předmětu pomocí konstrukce *se voir* se budeme více zabývat na str. 36 str. 37.

Pasivizace sémantického objektu (přímý předmět):

- (96) *Des agriculteurs en colère ont insulté le ministre.*¹²⁰
(97) *Le ministre s'est vu insulté par des agriculteurs en colère.*¹²¹
(98) *Ma soeur s'est laissé attaquer dans le métro.*¹²²
(99) *Il s'est fait renverser par une voiture.*¹²³

Pasivizace tzv. *partenaire*¹²⁴ (nepřímý předmět):

- (100) *Le nouveau maire se voit remettre les clés de la ville.*¹²⁵

Na příkladu (98) lze navíc pozorovat, že sekundární formy pasíva inklinují k syntaktické strnulosti, jak uvádí Loucká (2005). Svědčí o tom chybějící shoda v rodě mezi podmětem a participiální částí přísudku. V případech, kdy je shoda zachována, si můžeme klást otázku, zda se jedná o sekundární konstrukci pasíva, či zda dané sloveso plní ve větě funkci významového slovesa. U příkladu (101) se přikláním spíše k variantě, že jde o významové sloveso. Nejen kvůli shodě, ale i proto, že větu můžeme přeložit jako „nechala se přesvědčit“, na rozdíl od příkladu (98) o dívce, kterou přepadli v metru.

- (101) *Connue pour son rire spontané et sa coiffure peu soignée, elle s'est laissée convaincre depuis sa nomination à se donner un nouveau "look".*¹²⁶

Jak jsme již naznačili, důležité specifikum má sekundární konstrukce *se voir*. Na rozdíl od opisného pasíva lze totiž touto formou pasivizovat i tranzitivní slovesa s nepřímým předmětem. Weinrich (1989: 107) hovoří v souvislosti se *se voir* o *passif du partenaire*, který se významně liší od *passif de l'objet*. Každý z těchto dvou typů pasíva umožňuje pasivizaci jiného sémantického aktantu (a každý z těchto aktantů zaujímá jinou syntaktickou pozici). *Passif de*

¹²⁰ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹²¹ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹²² Příklad cit. Loucká (2005: 101)

¹²³ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹²⁴ Syntaktický nepřímý předmět označuje Weinrich (1989: 107) v sémantické rovině termínem *partenaire*, *Mluvnice češtiny 3* (1987) pak užívá termínu recipient.

¹²⁵ Příklad cit. Weinrich (1989: 108)

¹²⁶ Příklad cit. <http://www.la-croix.com/Actualite/Monde/Lettonie-Laimdota-Straujuma-premiere-femme-a-diriger-le-gouvernement-2014-01-22-1094921>, přístup 8.2.2015, jedná se o článek o (v době publikace článku 22.1.2014) nové lotyšské premiérce. Článek byl publikován na serveru www.la-croix.com.

l'objet umožňuje pasivizovat sémantický objekt dotčený činností odjinud. *Passif du partenaire* umožňuje pasivizaci tzv. *partenaire*, neboli recipientu. Sémantický objekt je možné pasivizovat kromě opisného pasíva sekundárními konstrukcemi *se laisser*, *se faire* nebo reflexivním pasívem. Sekundární konstrukce *se voir* může pasivizovat sémantický objekt i tzv. *partenaire*.

V konstrukci s tzv. *passif du partenaire* se nepřímý předmět aktivní konstrukce přesouvá na pozici syntaktického podmětu pasívní konstrukce a podmět aktivní konstrukce se stává v pasívní konstrukci činitelským doplněním. Přestože to není přímý předmět, který se při pasivizaci *partenaire* konstrukcí se *se voir* ocitá na pozici podmětu, je podle Loucké (2005) jeho přítomnost ve větě nezbytná. V souladu s tím Weinrich (1989) uvádí, že pasívní konstrukci se *se voir* lze utvořit pouze od sloves s valencí S – P – O, tedy *sujet*, *partenaire* a *objet*. Jinými slovy na rozdíl od opisného pasíva, kdy do procesu transformace vstupují vedle slovesa dva elementy, při pasivizaci tzv. *partenaire* pomocí konstrukce se *se voir* jsou aktivní tři elementy:

(102) *Le nouveau maire se voit remettre les clés de la ville.*¹²⁷

Aktivní konstrukce k příkladu (102) by mohla vypadat takto: *on remet au nouveau maire les clés de la ville*. Pasívní transformace se tak dotýká syntaktického podmětu, přímého předmětu a nepřímého předmětu aktivní konstrukce. Nepřímý předmět aktivní konstrukce se v pasívní konstrukci nachází na pozici podmětu a pozice přímého předmětu se nemění. V příkladu (102) následuje po *se voir* infinitif, Shyldkrot (1981) nicméně uvádí, že v některých případech může po *se voir* následovat minulé participium:

(103) *La consonne radicale finale se voit retenue alors qu'elle ne devrait pas l'être.*¹²⁸

Konstrukce se *se voir* je v současné francouzštině považována za velmi produktivní, což může souviset s její schopností vyjádřit časově neohraničený děj, která u opisného pasíva svým způsobem chybí: „(...) elles sont très libres sur le plan aspectuel alors que le passif en *être* a une valeur d'accompli qui est très contraignante.“ (Maingueneau 1994: 128).

Shyldkrot (1981) rovněž zdůrazňuje, že *se voir* nepředstavuje volně zaměnitelnou variantu opisného pasíva. Pravděpodobnost přípustnosti konstrukce se *se voir* se zvyšuje, pokud element stojící v pasívní konstrukci na syntaktické pozici podmětu vykazuje sémantický rys [+person]. Vliv má podle Shyldkrota (1981) i to, zda je element stojící na pozici podmětu schopen podílet

¹²⁷ Příklad cit. Weinrich (1989: 108)

¹²⁸ Příklad cit. Shyldkrot (1981)

se alespoň minimálním způsobem na vyjadřovaném ději:

(104) * *Toute la viande s'est vu manger par les enfants.*¹²⁹

(105) ? *Einstein s'est vu accorder, à titre posthume, le titre de Docteur Honoris Causa par l'Université de Berlin.*¹³⁰

Příklady (104) a (105) jsou buď agramatické, nebo na hranici akceptovatelnosti nejspíš proto, že jejich celkový smysl jde proti významovému zabarvení, které si konstrukce *se voir* podle Riegela a kol. (2008) v určité míře zachovala. Na druhou stranu, přímo v Shyldkrotově článku (1981) se objevuje podobný příklad, který je ale považován za akceptovatelný:

(106) *Les aveugles se voient accorder des avantages extraordinaires.*¹³¹

Riegel a kol. (2008: 443) dále upozorňuje, že ani sekundární konstrukce *se voir*, *se faire* a *se laisser* nejsou navzájem zaměnitelné. Konstrukce *se se faire* zachovávají určitou míru podílu podmětu na ději, zatímco v případě konstrukce *se laisser* je naopak zdůrazněna pasivita dotyčného subjektu. Konstrukce *se se voir* posouvá podmět do role jakéhosi pozorovatele popisovaného děje (Riegel a kol. 2008: 443). Významové rozdíly mezi jednotlivými konstrukcemi ukazují následující příklady:

Pasivizace sémantického objektu:

(107) *Il s'est fait renverser par une voiture (par imprudence).*¹³²

(108) *Il s'est laissé emmener sans réagir.*¹³³

---

¹²⁹ Příklad cit. Shyldkrot (1981)

¹³⁰ Příklad cit. Shyldkrot (1981)

¹³¹ Příklad cit. Shyldkrot (1981)

¹³² Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 443)

¹³³ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 443)

Pasivizace *partenaire*:

(109) *Paul s'est vu décerner le premier prix par le jury.*¹³⁴

2.3.2 Sémantická funkce konstrukcí sekundárních forem pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* + *inf.*, *se voir* + *participe passé*

Sekundární konstrukce pasíva mohou vyjadřovat sémantické vztahy mezi stejnými aktanty, jako původní aktivní konstrukce. To je případ příkladů 1, 3 a 5 v tabulce 6 (níže). V příkladech 2 a 4 v tabulce 6 se v porovnání s původní aktivní konstrukcí vyskytuje nižší počet sémantických participantů, neboť není vyjádřený činitel. V příkladu 1 v tabulce 6 umožňuje konstrukce *se faire* umístit sémantický objekt na syntaktickou pozici podmětu a učinit z něj předmět řeči zasažený dějem odjinud. Zároveň obrací pozornost adresáta k činiteli. V příkladu 2 v tabulce 6 umožňuje konstrukce *se laisser* umístit sémantický objekt na pozici podmětu. Činitel není vyjádřený a bezprostředně po konstrukci *se laisser* následuje doplnění místa. V příkladu 3 v tabulce 6 umožňuje konstrukce *se voir* umístit sémantický objekt na pozici podmětu. Zároveň orientuje pozornost adresáta k činiteli děje.

V příkladu 4 v tabulce 6 se jedná o tzv. *passif du partenaire*. Na pozici podmětu se nachází *partenaire*, resp. recipient a pozornost adresáta se obrací k procesu a k sémantickému objektu. I v příkladu 5 umožňuje sekundární konstrukce pasíva *se voir* umístit na pozici podmětu *partenaire*. Následně obrací adresátovu pozornost k procesu a k sémantickému objektu a činiteli děje.

Tabulka 6

1	Il	s'est fait renverser	par une voiture. ¹³⁵	-
	Sémantický objekt	Proces	Činitel děje	-

¹³⁴ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 443)

¹³⁵ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 443)

2	Ma soeur	s'est laissé attaquer	dans le métro. ¹³⁶	-
	Sémantický objekt	Proces	Doplnění místa	-
3	Le ministre	s'est vu insulter	par des agriculteurs en colère. ¹³⁷	
	Sémantický objekt	Proces	Činitel děje	

4	Le nouveau maire	se voit remettre	les clés de la ville. ¹³⁸	-
	<i>Partenaire/ recipient</i>	Proces	Sémantický objekt	-
5	Paul	s'est vu décerner	le premier prix	par le jury. ¹³⁹
	<i>Partenaire/ recipient</i>	Proces	Sémantický objekt	Činitel děje

Sekundární konstrukce pasíva tak jsou prostředkem, který umožňuje mluvčímu zpružnit pevnou francouzskou syntax v případě, kdy má v úmyslu hovořit o sémantickém objektu zasaženém dějem odjinud, nebo o tzv. *partenaire*. Zároveň mluvčímu umožňuje nespecifikovat činitele děje.

2.3.3 Textová funkce konstrukcí sekundárních forem pasíva *se faire*, *se laisser a se voir + inf.*, *se voir + participe passé*

Nejdůležitější role sekundární konstrukce pasíva je funkce textová. Sekundární konstrukce pasíva umožňují tematizovat sémantický objekt, popř. tzv. *partenaire*. V příkladu 1 v tabulce 7 (níže) tematizuje sekundární konstrukce *se faire* sémantický objekt (*Il*) a zároveň obrací

¹³⁶ Příklad cit. Loucká (2005: 101)

¹³⁷ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹³⁸ Příklad cit. Weinrich (1989: 108)

¹³⁹ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 443)

adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli (*une voiture*). V příkladu 2 v tabulce 7 umožňuje sekundární konstrukce *se laisser* tematizovat sémantický objekt (*ma soeur*). Činitel není vyjádřený a adresátova pozornost je orientována k rematizovanému doplnění místa (*dans le métro*). V příkladu 3 v tabulce 7 tematizuje sekundární konstrukce *se voir* předmět řeči (*Le ministre*) a zároveň obrací adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli (*des agriculteurs en colère*). V příkladu 4 v tabulce 7 umožňuje sekundární konstrukce pasíva *se voir* tematizovat tzv. *partenaire* (*Le nouveau maire*) a zároveň obrací adresátovu pozornost k procesu a sémantickému objektu (*les clés de la ville*). Činitel je zcela odsunut. V příkladu 5 v tabulce 7 umožňuje sekundární konstrukce *se voir* tematizovat tzv. *partenaire* (*Paul*). Zároveň obrací adresátovu pozornost k procesu, sémantickému objektu (*le premier prix*) a činiteli (*le jury*).

Tabulka 7

1	Il	s'est fait renverser par une voiture. ¹⁴⁰
	Téma	Réma
2	Ma soeur	s'est laissé attaquer dans le métro. ¹⁴¹
	Téma	Réma
3	Le ministre	s'est vu insulter par des agriculteurs en colère. ¹⁴²
	Téma	Réma

4	Le nouveau maire	se voit remettre les clés de la ville. ¹⁴³
	Téma	Réma
5	Paul	s'est vu décerner le premier prix par le jury. ¹⁴⁴
	Téma	Réma

V neposlední řadě mohou sekundární konstrukce pasíva přispívat k zapojení výpovědi do textu. V příkladu (110) umožňuje sekundární konstrukce pasíva *se voir* zachovat lineární tematickou návaznost. Téma *elles* navazuje na část předcházejícího rématu (na základě totální

¹⁴⁰ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 443)

¹⁴¹ Příklad cit. Loucká (2005: 101)

¹⁴² Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 442)

¹⁴³ Příklad cit. Weinrich (1989: 108)

¹⁴⁴ Příklad cit. Riegel a kol. (2008: 443)

anafory prostřednictvím pronominalizace) a T-R členění umožňuje pořadí informací od známého k novému:

(110) *La Cité souhaite qu'un certain nombre de maisons présentes sur le campus, et réunies par ce même idéal de cohabitation entre des nationalités et des cultures différentes, s'impliquent dans cette opération. En échange d'une participation financière, elles se verront accorder un droit d'occupation des chambres pour une durée de 25 ans dans la future „Maison Internationale“.*¹⁴⁵

2.4 Konstrukce s nominálním pasívem

V této podkapitole budeme nominální pasívum charakterizovat z hlediska morfosyntaktického, sémantického a textového.

2.4.1 Morfosyntaktická charakteristika konstrukcí s nominálním pasívem

S pojmem nominální pasívum přichází ve stejnojmenném článku publikovaném v časopise *Langages* G. Gross (1993). Vychází přitom od úvahy o tzv. nominálních predikátech. Tu zahajuje následujícími příklady:

(111) *Luc m'a donné ce cahier.*¹⁴⁶

(112) *Luc m'a donné ce conseil.*¹⁴⁷

Následně si klade otázku, který z větných členů dané věty má vliv na přítomnost ostatních větných členů. Zatímco v případě věty (111) je to sloveso *donner*, ve větě (112) je to podstatné jméno *conseil*. Podstatné jméno *conseil* určuje svojí povahou, např. jaké sloveso se může ve větě vyskytovat. Rovněž ho můžeme dát do souvislosti se slovesem *conseiller*. Naproti tomu podstatné jméno *cahier* vyskytující se ve větě (111) nelze dát do souvislosti s žádným slovesem.

---

¹⁴⁵ Příklad cit. Loucká (2005: 102)

¹⁴⁶ Příklad cit. G. Gross (1993)

¹⁴⁷ Příklad cit. G. Gross (1993)

Jejich status se tedy liší, jak naznačují i další lingvistické testy, které autor článku provádí:

(113) * *le cahier de Luc à Paul*¹⁴⁸

(114) *le conseil de Luc à Paul*¹⁴⁹

V důsledku odlišné povahy obou podstatných jmen a s ohledem na roli podstatného jména *conseil* ve větě (112) lze *conseil* považovat podle autora článku za nominální predikát.

Další otázka zní, zda můžou nominální predikáty vyjadřovat pasivní perspektivu, jak byla vymezena v podkapitole 1.2 Pasivní perspektiva. Podle autora článku ano, přičemž pasivní transformace zde probíhá pomocí tzv. *constructions converses*¹⁵⁰:

(115) *Luc a giflé Paul*.¹⁵¹

(116) *Paul a été giflé par Luc*.¹⁵²

(117) *Luc a donné une gifle à Paul*.¹⁵³

(118) *Paul a reçu une gifle de Luc*.¹⁵⁴

Významově jsou si věty (116) a (118) velmi blízké. Grossovo nominální pasivum rovněž splňuje podmínky pasíva uvedené v Grammaire structurale du français (Dubois 1967). Dochází k permutaci aktantů a v pasivní konstrukci je činitelské doplnění uvedeno předložkou, tj. nepřímo.

2.4.2 Sémantická funkce konstrukcí s nominálním pasivem

Nominální pasivum vyjadřuje vztahy stejných sémantických aktantů jako původní aktivní konstrukce. Umožňuje z elementu zasaženého dějem odjinud učinit předmět řeči.

---

¹⁴⁸ Příklad cit. G. Gross (1993)

¹⁴⁹ Příklad cit. G. Gross (1993)

¹⁵⁰ Riegel a kol. (2008: 229) se zmiňuje o slovesech, která mají takřka stejný význam a která umožňují permutaci sémantických aktantů. O jejich vztahu hovoří jako o *relation converse*. G. Gross hovoří o *constructions converses*, což mu umožňuje aplikovat tento typ vztahu mezi lexikálními jednotkami i na problematiku nominálního pasíva, kdy je tzv. operátorem podstatné jméno, nikoli sloveso.

¹⁵¹ Příklad cit. G. Gross (1993)

¹⁵² Příklad cit. G. Gross (1993)

¹⁵³ Příklad cit. G. Gross (1993)

¹⁵⁴ Příklad cit. G. Gross (1993)

V příkladu 1 v tabulce 9 (níže) stojí na pozici podmětu činitel děje. *Paul* pak může být považován za sémantický objekt zasažený dějem odjinud, pokud se držíme analogie s větou *Luc a giflé Paul*¹⁵⁵. Naproti tomu Charaudeau (1992) upozorňuje, že nelze zaměňovat tzv. *destinataire* a sémantický objekt. Podle něj se jedná o dvě různé role aktantů, přestože obě může zastávat stejný element. *Paul* tedy může být sémantickým objektem i *destinataire*.

S ohledem na podkapitulu 2.3 Konstrukce sekundárních forem pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* + inf., *se voir* + participe passé považují za důležité srovnat i pojmy *destinataire* a *partenaire*. Weinrich (1989: 58) charakterizuje *partenaire* jako *co-actant* a jako prostředek jeho rozpoznání uvádí, že je uvozen morfémem *à* homonymickým s předložkou *à* (Weinrich 1989: 63). Naproti tomu Charaudeau (1992: 384) definuje *destinataire* následovně: „Actant humain à qui est adressé l’objet qui représente le patient de l’action.“ Z toho a z příkladů, které Weinrich uvádí pro *partenaire* lze usuzovat, že *destinataire* je užší pojem.

(119) *Le nectar plaît aux abeilles.*¹⁵⁶

(120) *Le marchand vend la marchandise au client.*¹⁵⁷

Příklady (119) a (120) uvádí Weinrich (1989) jako příklady *partenaire*. Zatímco příklad (120) vyhovuje i Charaudeauově (1992) definici pojmu *destinataire*, příklad (119) nikoli. V této práci proto budeme oba pojmy rozlišovat následujícím způsobem. V případě konstrukcí s nominálním pasívem budeme hovořit o *destinataire*, neboť to konstrukcím se slovesy typu „recevoir“ nejlépe odpovídá. V případě sekundárních konstrukcí se *se voir* se budeme i nadále držet pojmu *partenaire*. Opět se to zdá být v souladu s povahou dané konstrukce, protože sekundární konstrukce se *se voir* je možné použít i tehdy, když element uvozený předložkou nebo morfémem *à* není příjemcem žádného předmětu:

(121) *Max s’est vu imposer un régime draconien.*¹⁵⁸

V příkladu 1 v tabulce 8 (níže) je *Paul* představen právě jako *destinataire*, ve větě *Luc a giflé Paul* zastává naopak roli sémantického objektu. I o tzv. *destinataire* však v případě nominálního pasíva můžeme říci, že je nějakým způsobem dotčen dějem přicházejícím odjinud. Stále se tak pohybujeme na poli pasívní perspektivy, jak byla vymezena na konci podkapitoly

---

¹⁵⁵ Příklad cit. G. Gross (1993)

¹⁵⁶ Příklad cit. Weinrich (1989: 63).

¹⁵⁷ Příklad cit. Weinrich (1989: 64).

¹⁵⁸ Příklad cit. Lamiroy (1993).

1.2 Pasivní perspektiva. V příkladu 2 v tabulce 8 se nachází tzv. *destinataire* na pozici syntaktického podmětu. Pozornost adresáta se obrací k činiteli děje.

Tabulka 8

1	Luc	a donné une gifle	à Paul. ¹⁵⁹
	Činitel děje	Proces	<i>Destinataire</i>
2	Paul	a reçu une gifle	de Luc. ¹⁶⁰
	<i>Destinataire</i>	Proces	Činitel děje

2.4.3 Textová funkce konstrukcí s nominálním pasívem

Nominální pasívum umožňuje tematizovat element dotčený činností přicházející odjinud. Tabulka 9 (níže) ukazuje, že v tomto ohledu funguje obdobně jako opisné pasívum. Příklad 1 v tabulce 9 představuje aktivní konstrukci, kdy je v tematické části výpovědi umístěn činitel a element dotčený činností přicházející odjinud, ke kterému je orientována adresátova pozornost, je umístěn v rematické části výpovědi. V příkladu 2 v tabulce 9 umožňuje nominální pasívum tematizovat element dotčený činností přicházející odjinud. Zároveň obrací adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli.

Tabulka 9

1	Luc	a donné une gifle à Paul. ¹⁶¹
	Téma	Réma
2	Paul	a reçu une gifle de Luc. ¹⁶²
	Téma	Réma

¹⁵⁹ Příklad cit. G. Gross (1993).

¹⁶⁰ Příklad cit. G. Gross (1993).

¹⁶¹ Příklad cit. G. Gross (1993).

¹⁶² Příklad cit. G. Gross (1993).

B. Praktická část

Cílem praktické části je zjistit, na základě rozboru, jak funguje pasívum v různých typech textů různých komunikativních oblastí, tj. se zřetelem k sémantické roli pasíva a k jeho funkcím textovým.

V předkládaných analýzách se věnuji nejen sémantické, ale i textové funkci pasíva. Proto jsem se rozhodla nepracovat s jazykovými korpusy. Neposkytují totiž dostatečný kontext, který je při studiu textové role pasíva stěžejní. Vybrané texty pocházejí z publicistické a odborné komunikativní oblasti. Jejich rozsah se pohybuje od 50 do 350 slov.

Texty jsou řazeny následovně:

první kapitola praktické části práce obsahuje 7 textů z publicistické oblasti. Texty jsou rozděleny do dvou tematických oddílů: tzv. černá kronika (texty 1 – 3) a dále novinové zprávy a komentáře k aktuálním událostem a politické scéně (texty 4 – 7).

Ve druhé kapitole rozboru se věnuji 4 odborným textům z oblasti lingvistiky a reprodukční medicíny (texty 8 – 11). Mým vstupním předpokladem je, že se v textech bude pasívum vyskytovat zejména tehdy, kdy si mluvčí přeje udržet tematickou linii, když je předmět řeči zasažen činností odjinud, nebo tehdy, kdy chce mluvčí využít možnosti pasíva nspecifikovat činitele.

1. Publicistické texty

Tato kapitola obsahuje rozbor 7 textů z publicistické oblasti. Texty jsou řazeny podle tematické blízkosti. Na začátku kapitoly jsou rozebírány 3 texty (text č. 1, text č. 2 a text č. 3) přinášející zprávy typu tzv. černá kronika. Další v pořadí je text informující o aktuálních událostech (text č. 4) a podkapitola uzavírají 3 texty z oblasti politiky (text č. 5, text č. 6 a text č. 7). Analyzované texty pocházejí z několika médií: z internetové verze týdeníku Paris Match, z webu TF1, z internetové verze deníku Le Figaro a také z internetových verzí deníku Le Monde a webu Le Point. Časopis Paris Match se zaměřuje na lifestyleová témata a některé druhy zpráv (hodně tzv. černá kronika). Web TF1 jsou stránky televizního kanálu, kromě zpráv se věnují televiznímu programu a seriálům. Le Figaro se soustřeďuje zejména na zprávy o aktuálním dění, ze světa ekonomiky, sportu a kultury. Deník Le Monde přináší zprávy z Francie i ze světa, z politické i socio-ekonomické oblasti, dále rubriky zabývající se různými oblastmi vědy, věnuje se kulturnímu dění a vedle zpráv poskytuje prostor pro komentáře. Le Point přináší zprávy o aktuálním dění z politické a ekonomické oblasti a z oblasti kultury a vědy.

1.1 Publicistické texty z rubriky „černá kronika“

TEXT č. 1

Une ado tuée par un requin à La Réunion: elle se baignait à 3 ou 5 m du rivage

Analyzovaný text je úryvkem ze zprávy uvedené na webu TF1, která pojednává o útoku žraloka na mladou turistku. Zpráva je určena širokému publiku. Hypertéma napadené turistiky *une jeune touriste adolescente* (1. odstavec) – *une jeune touriste* (2. odstavec) – *la jeune fille âgée de 15 ans* (3. odstavec) je rozvíjeno obsahem všech tří odstavců na základě různých informačních zdrojů doplňujících úvodní informaci o útoku o podrobnější okolnosti neštěstí a o informace osobního charakteru. Pasívum v první výpovědi umožňuje tematizovat napadenou turistku, v dalších výpovědích pak má pasívum textovou funkci – umožňuje v textu zachovat tematickou návaznost konstantním tématem.

(1)¹⁶³*Une touriste adolescente qui se baignait à 3 ou 5 mètres du rivage a été mortellement attaquée lundi dans la baie de Saint-Paul à l'île de la Réunion, a appris MYTFINews auprès des gendarmes, confirmant une information locale.*

(2)*Une jeune touriste a été la proie d'un requin lundi après-midi dans la baie de Saint-Paul à l'île de la Réunion. (3) "Il était 12h40, heure de Paris, (3a) quand une adolescente s'est fait attaquer par un requin sur une zone de baignade non-autorisée dans la baie de Saint-Paul. (4)La jeune fille est décédée" a indiqué à MYTFINews une source de la gendarmerie, confirmant une information de Réunion lère*

(5) *Selon le maire de Saint-Paul, Huguette Bello, interrogée par le site Zinfos974, "la jeune fille, âgée de 15 ans, venait de métropole et passait ses vacances sur l'île". (6) L'adolescente était en vacances chez son père, responsable d'un club nautique à Saint-Paul.(7) "C'est une jeune fille qui se baignait au bord, (8)elle était avec sa soeur (8a) quand elle a été happée par un requin", précise-t-elle.*

---

¹⁶³ Jednotlivé výpovědi jsou označeny příslušným číslem (popř. i písmenem) v závorce. Za samostatnou výpověď se považuje každá větná výpověď souřadně připojená, tj. větné výpovědi v souřadném souvětí, tedy hlavní věta (2), další hlavní souřadná věta (3).

(1)¹⁶⁴Pasívní konstrukce bez činitelského doplnění hned ve výpovědi (1) prvního odstavce umožňuje jazykově z napadené turistky učinit tematizovanou oběť zasaženou dějem odjinud (činitel zmíněn v titulku). Zároveň obrací mluvčí pozornost adresáta k rematizovanému místu a času útoku.

(2)Ve výpovědi (2) otevírající obsah druhého odstavce tematizovaná oběť *une jeune touriste* udržuje tematickou linii navazující konstantním tématem na téma (1) *Une touriste adolescente*; uvnitř výpovědi je signalizovaná významem verbonominální konstrukce *être la proie d'un requin* jako pasívní objekt, kořist útočnicka.

(3a)Sekundární forma pasíva *se faire attaquer* tematizuje oběť útoku a umožňuje tak navázat obsah této výpovědi na předchozí výpověď (téma (2) *Une jeune touriste*) konstantním průběhovým tématem (3a) *une adolescente*. Činitel je specifikován, v centru rématu ale stojí informace o zakázané zóně koupání, ke které se obrací adresátova pozornost.

(8a)Pasívní predikace s činitelským doplněním umožňuje tematickou návaznost konstantním tématem (8a) *elle* na réma (7) *une jeune fille* na základě totální anafory prostřednictvím pronominalizace. Zároveň umožňuje orientovat adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli.

---

¹⁶⁴ Čísla v závorkách uvádějí, jaké výpovědi se daný komentář týká. Rozebírají se výhradně výpovědi obsahující pasívum.

L'horrible agonie de Bruna, tuée par un requin

Následující text je zkrácená zpráva¹⁶⁵ z časopisu Paris Match pojednávající o útoku žraloka na mladou dívku. Článek spadá do oblasti publicistiky a je určen širokému publiku. Pasívem v první výpovědi mluvčí tematizuje napadenou dívku. Ta je tématem až do přímé výpovědi svědka (výpověď (6)). Ve výpovědi svědka jsou tématem napadená dívka a její sestřenice, která je zároveň vypovídajícím svědkem. V dalším odstavci (od výpovědi (12)) je nejprve tématem napadená dívka, posléze je řeč o širších okolnostech útoku - dalších útocích žraloka v regionu (výpovědi (13), (14) a (15)) a urbanisticko-biosférických změnách, které mohly zvýšit pravděpodobnost útoku (výpovědi (16), (17), (18)). Od výpovědi (19) je tématem opět napadená dívka. Funkce pasíva v textu spočívá v tematizaci různých sémantických objektů zasazených činností odjinud (např. napadená dívka, další napadené osoby) a v několika výpovědích přispívá zachováním tematické návaznosti k začlenění dané výpovědi do textu: ve výpovědi (10a) zachovává tematickou návaznost distančně, ve výpovědi (17) umožňuje zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem (17) *les fonds marins* a ve výpovědi (19) zachovává tematickou návaznost derivovaným tématem (19) *La jeune fille*. Infinitivní konstrukce pasíva vytváří průvodní jevy.

[...] (1) *Bruna Gobbi, une jeune fille de 18 ans, a été attaquée par un requin alors qu'elle se baignait avec sa cousine. (2) Le calvaire de la pauvre adolescente originaire de Sao Paulo a duré plusieurs minutes. (3) Les autorités ont fait savoir qu'elle avait d'abord manqué de se noyer. (4) C'est en la voyant en détresse qu'un sauveteur a plongé pour la sauver. (5) Mais au même instant, un requin a sauté sur la jambe de Bruna. (6) «Nous étions avec d'autres membres de la famille. (7) Mais elle et moi sommes restées dans les eaux peu profondes. (8) Là, nous avons réalisé qu'il y avait un trou et que nous ne touchions plus le sol. (9) Alors, un cousin est allé demander de l'aide à un sauveteur. (10a) Et pendant que j'étais mise sur le jet-ski, (10) Bruna a été attaquée», (11) a raconté la cousine de Bruna, Daniele, à la chaîne Globo TV.*

[...] (12) *Transportée en urgences à l'hôpital, la pauvre jeune fille a perdu trop de sang et a succombé à ses blessures dans la nuit après avoir été amputée de la jambe. (13) Bruna Gobbi*

---

¹⁶⁵ Krátla autorka práce.

est la seconde personne à mourir d'une attaque de requin dans cette région très touristique de Pernambuco depuis 1992. (14) En juin, un homme est mort après avoir été attaqué dans la ville de Cabo de Santo Agostinho. (15) Ces 21 dernières années, 58 personnes ont été attaquées par des requins et 25 sont mortes, indique le Cemit qui recense les agressions de squales depuis 1992. [...]

(16) Dans le passé, les plages de la région étaient protégées par une barrière naturelle de corail, (17) mais avec le développement urbain du Brésil, les fonds marins sont de plus en plus détériorés. (18) Le Cemit indique également que les attaques de requins sont aussi dues aux eaux troublées par les pluies hivernales et par la pleine lune. (19) La famille de Bruna a annoncé qu'elle allait porter plainte contre l'Etat prochainement, indique «El Diario de Pernambuco». (20) La jeune fille sera enterrée dans les prochains jours tout près de la maison de sa grand-mère maternelle.

publikováno 24.7.2013, autor Clémentine Rebillat

<http://www.parismatch.com/Actu/Faits-divers/L-horrible-agonie-de-Bruna-tuee-par-un-requin-522674>, přístup 6.2.2015

(1)V úvodní výpovědi umožňuje opisné pasívum s činitelským doplněním tematizovat napadenou dívku a jazykově z ní udělat oběť zasaženou dějem přicházejícím odjinud. Zároveň umožňuje rematizovat činitele. Mluvčí tak obrací adresátovu pozornost nejprve k napadené dívce, o které má v úmyslu hovořit a následně k samotnému napadení a zejména k žralokovi, který dívku napadl.

(10a)Ve výpovědi svědkyně umožňuje konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění distančně zachovat tematickou návaznost – téma (10a) navazuje na část tématu (7) *moi*. Činitel není specifikován, je ale zřejmý z předcházející výpovědi (přivolaný záchranář). Místo činitelského doplnění rematizuje pasívní konstrukce doplnění místa. Dále tato pasívní konstrukce vytváří časový rámeček pro děj vyjádřený následujícím pasívem.

(10)Pasívum ve výpovědi (10) tematicky a distančně navazuje na druhou část rozpojeného tématu (7) *elle* renominalizací a pojmenováním vlastním jménem *Bruna*; zároveň bez činitelského doplnění soustřeďuje pozornost adresáta na samotný útok.

(12)Infinitivní konstrukce pasíva bez činitelského doplnění vytváří průvodní jevy. Vztahuje se k podmětному tématu *la pauvre jeune fille* navazujícím konstantně na téma (10) *Bruna*. Místo

činitele následuje bezprostředně po konstrukci opisného pasíva upřesnění operace, kterou napadená dívka prodělala. Činitel je zcela odsunut.

(14)Podobnou funkci má infinitivní konstrukce opisného pasíva i v této výpovědi. Pasívum v infinitivní konstrukci se vztahuje k novému tématu *un homme*. Činitel není specifikován, z kontextu je ale zřejmé, že se jedná o nějakého žraloka. Místo činitelského doplnění následuje bezprostředně po konstrukci opisného pasíva doplnění místa, kde k popisovanému útoku došlo. Právě k místu útoku, které se nachází na pozici s nejvyšším komunikativním dynamismem, směřuje mluvčí adresátovu pozornost.

(15)V této výpovědi umožňuje pasívum s činitelským doplněním tematizovat oběti dalších útoků. Centrum tématu (15) *58 personnes* udržuje tematickou linii obětí útoků žraloka. Současně odsouvá pasívní konstrukce činitele do rematické části výpovědi a obrací k němu pozornost adresáta.

(16)V této výpovědi umožňuje konstrukce opisného pasíva s činitelským doplněním tematizovat sémantický objekt *les plages de la région*. Zároveň obrací adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli *une barrière naturelle de corail*.

(17)Druhá pasívní konstrukce ve výpovědi (17) umožňuje zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem *les fonds marins* (17), které navazuje na předcházející réma *une barrière naturelle de corail* na základě asociativní anafory. Vynechání činitele rematizuje popisovaný proces a obrací k němu adresátovu pozornost.

(20)Opisné pasívum bez činitelského doplnění umožňuje zachovat distančně tematickou linii hlavního tématu *Bruna Gobbi* (1). Mluvčí nespecifikuje činitele a naopak orientuje adresátovu pozornost k času a místu dívčina pohřbu.

Role pasíva je zde hlavně sémantická. Oba texty (1 a 2) popisující smrtelný útok žraloka se opírají o dramatické výpovědi svědků, avšak Paris Match zapojuje událost do kontextu dalších napadení.

« Dropped »: une enquête ouverte à Paris pour homicides involontaires

Tento text je úryvkem z delší zprávy uvedené v Le Monde; předkládaný rozbor se zabývá textem od 3. odstavce článku. Zpráva je určena širokému publiku.

Text přináší informaci o leteckém neštěstí v argentinských horách, o průběhu vyšetřování a bližších okolnostech nehody. Obsah analyzovaných odstavců je tematicky rozvíjen na základě asociativní anafory od *accident* (1) - přes *une enquête* (2)-po *enquêteurs* (3). Ve výpovědi (2) umožňuje zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem (2) *Une enquête* na základě asociativní anafory. Ve výpovědi (3) umožňuje zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem (3) *Deux enquêteurs* na základě asociativní anafory. Ve výpovědi (4) umožňuje zachovat tematickou návaznost konstantním tématem (4) *Ils* na základě totální anafory. Ve výpovědi (9) umožňuje zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem (9) *Certains* prostřednictvím částečné anafory.

(1) L'accident, qui s'est produit dans la province montagneuse de La Rioja, dans l'ouest du pays, a également coûté la vie aux deux pilotes argentins, Juan Carlos Castillo et Roberto Abate, ce qui porte le bilan à dix morts, rapportent les autorités locales, ajoutant qu'il n'y a pas de survivant.

(2) Une enquête pour homicides involontaires a été ouverte à Paris, confiée à la section de recherches de la gendarmerie des transports aériens (GTA). (3) Deux enquêteurs techniques du Bureau d'enquêtes et d'analyses (BEA), chargé de mener des investigations techniques sur les accidents d'avions et représentant l'Etat, vont être envoyés sur place mardi. (4) Ils seront accompagnés « d'un conseiller d'Airbus Helicopters et d'un conseiller de Turbomeca », précise le BEA.

(5) D'après les premiers témoignages, les deux hélicoptères se sont heurtés peu après le décollage, effectué sur un terrain de football, et ont pris feu.[...]

(6) « *C'était vraiment dantesque, a déclaré Andres Navarette, le maire de Villa Castelli, la localité la plus proche du site de l'accident. (7) Les hélicoptères sont complètement brûlés, (8) l'extraction des corps va être très difficile. (9) Certains pourront être récupérés. (10) La police se charge des analyses. »*

Publikováno 9.3.2015, autor neuveden

http://www.lemonde.fr/ameriques/article/2015/03/09/des-francais-meurent-dans-un-accident-d-helicoptere-en-argentine_4590261_3222.html#ymrYcBQtefZ14cr5.99, přístup 9.3.2015

(2) Výpověď (2) otevírá téma 2. odstavce. Pasívní predikace opisného pasíva bez činitelského doplnění v této výpovědi umožňuje zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem (2) *Une enquête* na základě asociativní anafory. Adresátova pozornost je vedena k samotnému procesu vyšetřování (*une enquête*) a k rematizovanému místu jeho konání (*Paris*). Činitel je implicitní a kontext naznačuje, že jedná v rámci nějaké instituce.

(3) Ve výpovědi (3) konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění zachovává tematickou návaznost derivovaným tématem (3) *Deux enquêteurs* na základě asociativní anafory na téma (2) *une enquête*. Pasívní predikace bez činitelského doplnění rovněž umožňuje rematizaci časových a místních okolností. Činitel není specifikován, z kontextu se nicméně lze domnívat, že náleží k téže instituci, na jejíž popud bylo zahájeno dané vyšetřování.

(4) Ve výpovědi (4) opisné pasívum s rozvinutým činitelským doplněním přispívá k zapojení výpovědi do textu. Zachovává tematickou návaznost konstantním tématem (4) *Ils* na základě totální anafory prostřednictvím pronominalizace. Činitelské doplnění je uvozeno předložkou *de*, což evokuje jeho nižší míru aktivního zapojení do děje. Zároveň umožňuje pasívum rematizovat činitele a zachovat tak postup od známé informace k nové informaci nezávislé na kontextu.

(9) V této výpovědi konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění umožňuje zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem. Téma (9) *Certains* navazuje na téma (8) *l'extraction des corps* prostřednictvím částečné anafory na základě množinových vztahů. Pasívum tak přispívá k začlenění výpovědi do textu. Současně dekonkretizuje činitele, jehož identita se nezdá být pro mluvčího relevantní. Adresátova pozornost se tak obrací k informaci, že některá těla budou moci být vyzvednuta.

Pasívum v textu plní výhradně textovou funkci.

1.2 Publicistické texty z politické oblasti a o aktuálních událostech

TEXT č. 4

Trois ans de prison pour avoir aidé une adolescente qui voulait partir en Syrie

Analyzovaný text je zkrácená¹⁶⁶ zpráva publikovaná v internetové verzi deníku Le Monde. Článek je určen širokému publiku a pojednává o odsouzení muže obviněného z pomoci nezletilé dívky, jejímž záměrem bylo odcestovat bez vědomí rodičů do Sýrie a provdat se za bojovníka Islámského státu. Text obsahuje kondenzované celky a řetězce vedlejších relativních vět (1,5,9).

Začátek analyzovaného textu odpovídá začátku původní zprávy. První odstavec analyzovaného textu pojednává v první řadě o odsouzeném muži. Druhý odstavec se věnuje dívce, které měl pomoci. Třetí odstavec se věnuje opět odsouzenému muži.

(1) Un homme de 41 ans a été condamné mardi 10 mars à trois ans de prison, dont deux ferme, par le tribunal correctionnel de Paris pour avoir aidé une adolescente de 14 ans en fugue qui projetait de rejoindre la Syrie, ce qu'elle a vraisemblablement réussi à faire plus tard. (2) Cette peine est conforme aux réquisitions du parquet. [...]

(3) L'adolescente avait été retrouvée le 25 février 2014 à l'aéroport de Lyon Saint-Exupéry, alors qu'elle était en partance pour Istanbul, en Turquie. (4) Ses parents avaient signalé sa disparition la veille. (5) Elle avait affirmé qu'elle devait rejoindre un certain « Tony Toxic » , qui se trouve être un membre de l'organisation Etat islamique (EI) en Syrie pour se marier avec

---

¹⁶⁶ Krátíla autorka práce.

lui. (6) *La jeune fille, radicalisée, qui allait à la mosquée et portait le voile depuis un an, en opposition avec sa famille, l'avait connu sur Facebook.*

(7) [...] *Le prévenu avait de son côté été joint, également sur le réseau social, par « Tony Toxico », qui lui avait demandé de prendre la jeune fille en charge. (8) Il avait payé la moitié du prix de sa chambre d'hôtel à Villeurbanne (Rhône) la veille du jour (8a) où le départ était prévu, ainsi qu'un ticket pour la navette vers l'aéroport. (9) A l'audience, le prévenu, barbe et cheveux courts, grutier en intérim, avait expliqué qu'il avait rendu ce « service » à cet interlocuteur qu'il ne connaissait pas, car il s'agissait d'un « frère en religion ». [...]*

Publikováno 10.3.2015, autor neuveden

http://www.lemonde.fr/societe/article/2015/03/10/trois-ans-de-prison-pour-avoir-aide-une-adolescente-qui-voulait-partir-en-syrie_4590758_3224.html#UFvtgmxFGIXCfpU2.99, přístup 10.3.2015

(1) V úvodní výpovědi tematizuje opisné pasívum s činitelským doplněním sémantický objekt zasažený činností odjinud. Zároveň rematizuje informaci o datu mužova odsouzení a délce trestu a obrací adresátovu pozornost k rovněž rematizovanému činiteli.

(3) Konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění umožňuje tematizovat nalezenou dívku a orientuje pozornost adresáta k popisovanému ději a jeho okolnostem, tématem *L'adolescente* otevírá opisné pasívum obsah 2. odstavce lineárním navázáním na část rématu výpovědi (1) *une adolescente de 14 ans*. Činitel je zcela potlačen. Bezprostředně po konstrukci opisného pasíva následuje informace o času a místě nalezení dívky.

(7) V této výpovědi konstrukce opisného pasíva s činitelským doplněním tematizuje odsouzeného muže (*Le prévenu*). Současně obrací adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli.

Pasívum v textu plní sémantickou funkci. Ve výpovědi (1) tematizuje odsouzeného muže. Ve výpovědi (3) otevírající 2. odstavec umožňuje tematizovat nalezenou dívku. Ve výpovědi (7) otevírající obsah 3. odstavce se tematicky vrací k odsouzenému muži.

Rama Yade, politique préférée des Français

Analyzovaný úryvek je ironický úvod komentáře z deníku Le Figaro k výsledku průzkumu veřejného mínění sestavujícího žebříček popularity politických osobností současné francouzské vlády. Text je určen širokému publiku, předpokládá se ale určitá znalost místních poměrů.

(1) Les sondages n'apporteront pas d'éclaircie à Bernard Kouchner. (2a) En pleine tourmente, après la sortie du livre-pamphlet de Pierre Péan qui accuse le chef de la diplomatie française de conflits d'intérêt, (2) le ministre des Affaires étrangères se voit ravir, cette semaine, le titre de personnalité politique préférée des Français, par sa secrétaire d'Etat Rama Yade. (3) Avec 60% de bonnes opinions, un score en progression de deux points, la secrétaire d'Etat aux droits de l'homme, un des symboles de la diversité au gouvernement, prend la tête du baromètre Ipsos/Le Point.

publikováno 9.2.2009 v deníku Le Figaro, autor neuveden

<http://www.lefigaro.fr/politique/2009/02/09/01002-20090209ARTFIG00598-rama-yade-politique-preferee-des-francais-.php>, přístup 6.2.2015

(2) V této výpovědi sekundární forma pasíva *se voir* s činitelským doplněním zachovává lineární tematickou návaznost tématem (2) *le ministre des Affaires étrangères*, na réma (2a) *le chef de la diplomatie française* na základě totální anafory prostřednictvím lexikální substitute.

Konstrukce *se voir* umožňuje tematizovat tzv. *partenaire* (nepřímý předmět) předpokládané aktivní konstrukce: *Rama Yade ravit le titre de personnalité politique préférée des Français au ministre des Affaires étrangères*. Konstrukce *se voir* obrací adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli, ale hlavní funkcí je tematizace *partenaire*.

Pasívum v textu má textovou funkci – ve výpovědi (2) umožňuje lineární tematickou návaznost na réma (2a). Zároveň jde o jediný příklad tzv. *passif de partenaire* umožňující pasivizaci nepřímého předmětu v analyzovaných textech.

Affaire Bygmalion: Jérôme Lavrilleux refuse d'être « le type qui paiera pour tous »

Analyzovaný text je úryvek z kritického komentáře uvedeného v Le Point. Samotný titulek je slovní hříčkou a již signalizuje směr kritiky směřující k aktuálnímu politickému dění. Vybraná část textu cituje v přímé řeči politika Jérômea Lavrilleuxe, který chce adresáta přesvědčit o možné křivdě, která by na něm mohla být spáchána.

(1) „Seule la justice sera amenée à établir les faits et déterminer qui sont les responsables, à quel degré, (2) et ensuite elle seule dira qui est coupable. (3) C'est ce qui avait permis à Alain Juppé de rester président de l'UMP jusqu'à sa condamnation définitive en appel. (4) Avant cette décision, il avait été mis en cause, mis en examen et condamné en première instance, sans que cela entraîne une démission de sa part... (5) Moi, je n'ai même pas été mis en examen (6) et on veut m'exclure du parti ! [...]“

Publikováno 23.6.2014, autor Alexandre Lemarié

http://www.lemonde.fr/politique/article/2014/06/23/affaire-bygmalion-lavrilleux-refuse-d-etre-le-type-qui-paiera-pour-tous_4443837_823448.html Staženo 23.6.2014

(1) V této výpovědi konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění rematizuje předmět řeči *Seule la justice*, který je zasažený dějem odjinud. Zároveň orientuje pozornost adresáta k ději a jeho výsledku. Činitel je zcela odsunut, mluvčí namísto něj rozvíjí myšlenku vyjádřenou slovesným tvarem.

(4) V této výpovědi konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění umožňuje zachovat lineární tematickou návaznost tématem (3) *il* na část předcházejícího rématu *Alain Juppé* na základě totální anafory prostřednictvím pronominalizace. Pasívní konstrukce rovněž umožňuje mluvčímu potlačit činitele a orientuje pozornost adresáta k ději. Pasívní konstrukce zde má sémantickou roli a její opakování ve třech výpovědích vyvolává efekt gradace.

(5) Osobní pasívum bez činitelského doplnění tematizuje v opozici k A. Juppému vlastní zdůrazněné „já“ *Moi, je*. Syntaktický paralelismus s předcházející výpovědí zdůrazňuje jejich kontrast. Činitel je implicitní.

Pasívum v textu má sémantickou funkci (výpovědi (1) a (5)) i textovou funkci (výpověď (4)). Ve výpovědi (4) umožňuje pasívum zachovat lineární tematickou návaznost.

TEXT č. 7

Pologne - La fièvre nationaliste

Analyzovaný úryvek je část kritického komentáře z Le Point, který komentuje nepatřičné chování polského politika Andrzeje Leppera. Ironii vyvolává autor článku kombinací slov: *Il excelle dans l'insulte; se rendre à la Diète avec un haut-parleur; Le ministre des Affaires...canaille, le gouverneur de la banque...salaud*. Článek je určen širokému publiku.

(1) Son succès aux législatives de 2001 le galvanise. (2) Il excelle alors dans l'insulte. (3) Le ministre des Affaires étrangères se voit traiter de « canaille » (4) et le gouverneur de la banque centrale polonaise de « salaud » et de « parasite » . (5a) Et, lorsqu'il estime (5b) que sa liberté de parole est entravée, (5) il se rend à la Diète avec un haut-parleur.

publikováno 29.4.2004, autor neuveden

<http://www.lepoint.fr/actualites-monde/2004-04-29/pologne-la-fievre-nationaliste/924/0/116905> , přístup 6.2.2015

(3) V této výpovědi umožňuje sekundární forma pasíva *se voir* bez činitelského doplnění tematizovat sémantický objekt – ministra zahraničních věcí. Na rozdíl od tematizační funkce nepřímého předmětu – sémantického „partenaire“, je tematizační funkcí konstrukce *se voir* v této výpovědi pasivace sémantického objektu (syntaktický předmět přímý – COD). Činitel je implicitní z obsahu předcházející výpovědi. Místo něj následuje bezprostředně po sekundární formě pasíva rematizované upřesnění použité nadávky.

(4) Elipsa sekundární formy pasíva *se voir traiter* bez činitelského doplnění tematizuje guvernéra polské centrální banky a následně obrací pozornost adresáta k rematizované nadávce. Činitel je implicitně zřejmý.

(5b) V této výpovědi umožňuje konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění distanční tematickou návaznost syntagmatu *sa liberté de parole* na téma (2) *il* na základě totální a asociativní anafory. Zároveň rematizuje děj. Činitel je zcela potlačen.

Pasívum v textu plní sémantickou roli i textovou roli. Ve výpovědích (3) a (4) tematizuje předmět řeči. Ve výpovědi (5b) zachovává distančně tematickou návaznost.

2. Odborné texty

V této části se věnuji 4 textům, jednomu z oblasti reprodukční medicíny a třem lingvistického zaměření. Texty jsou určeny převážně poučenému okruhu čtenářů. Text z oblasti reprodukční medicíny (text č. 8) byl publikován v deníku Le Monde a spadá do komunikativní oblasti popularizační odezvy. Zbývající tři texty pochází z odborných publikací a jsou určeny odbornému publiku.

TEXT č. 8

Les députés britanniques autorisent la conception de bébés à partir de trois ADN

Analyzovaný text je úryvek z popularizujícího odborného článku o souhlasu britských poslanců s využitím DNA tří osob při asistované reprodukci. Text uveřejněný v Le Monde je určen širokému okruhu čtenářů, nicméně je předpokládán čtenář poučený podle užití slovní zásoby: *un ovocyte de la mère, des mitochondries porteuses de la mutation incriminée, un spermatozoïde paternel.*

Cílem textu je popsat proces umělého oplodnění po jednotlivých krocích. Důraz na proces se promítá i v četnosti pasíva bez činitelského doplnění. Od výpovědi (2) je obsah hierarchizován pasívní perspektivou vyjádřenou pasívní predikací ve všech za sebou následujících výpovědích. Ta zde má primárně roli textovou – umožňuje udržet tematickou linii tematizací lineární (2, 3,5) a tematickou návazností konstantním tématem (4).

(1)Le procédé consiste à partir d'un ovocyte de la mère, contenant donc des mitochondries porteuses de la mutation incriminée. (2)L'ovocyte est fécondé par un spermatozoïde paternel, puis, (3)le noyau de l'œuf obtenu est prélevé. (4)Un ovocyte provenant d'une donneuse, indemne de la maladie, a lui aussi été fécondé avant d'être débarrassé de son noyau. (5)Le noyau comprenant la part de patrimoine génétique d'origine maternelle est alors transféré dans l'œuf provenant de la donneuse.

publikováno 3.2.2015, autor Paul Benkimoun

http://www.lemonde.fr/medecine/article/2015/02/03/vers-des-bebes-a-trois-adn-au-royaume-uni_4569028_1650718.html,
přístup 6.2.2015

(2) Ve výpovědi (2) konstrukce opisného pasíva s činitelským doplněním umožňuje lineární tematickou návaznost tématem (2) *l'ovocyte* na réma (1) *un ovocyte de la mère*. Uvnitř výpovědi se pozornost odvíjí od tématu – předmětu řeči- zasaženého dějem odjinud činitelem – *par un spermatozoïde paternel*. Současně mluvčí obrací adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli.

(3) Pasívní konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění se v této výpovědi zaměřuje na samotný proces. Zároveň pasívum umožňuje navázat výpověď (3) na výpověď předcházející lineární tematickou návazností – téma (3) *le noyau de l'oeuf obtenu* shrnuje obsah předcházející výpovědi (2), je výsledkem procesu vyjádřeného výpovědi (2). Sémantická funkce pasíva spočívá v potlačení činitele, čímž mluvčí obrací adresátovu pozornost k procesu.

(4) V této výpovědi má konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění především funkci distanční tematické návaznosti konstantním průběhovým tématem *un ovocyte* partikularizujícím anaforicky a pomocí neurčitého determinantu téma (2) *l'ovocyte*. Rematickou pozici tato konstrukce obsadila průvodním časovým určením děje *avant d'être débarrassé de son noyau* vyjádřeným kondenzovanou infinitivní konstrukcí pasíva. O té lze říci, že obsahuje nevyjádřenou tematickou návaznost. Lze si všimnout, že výpovědi v analyzovaném textu mají takřka identickou syntaktickou strukturu. Tzv. syntaktický paralelismus zde přispívá k jednoznačnosti a srozumitelnosti textu. Činitel je zcela odsunut.

(5) V této výpovědi konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění umožňuje lineární tematickou návaznost tématem (5) *le noyau* na centrum předchozího rématu *son noyau*. Absence činitelského doplnění zároveň umožňuje rematizaci místa děje.

Pasívum plní v textu textovou funkci. Zachovává lineární tematickou návaznost (2, 3, 5) a tematickou návaznost konstantním tématem (4).

3.4.4. Co-actante (valence S-P-O)

Analyzovaný úryvek pochází z vysokoškolské učebnice H. Weinricha *Grammaire textuelle du français* (1989) určené studentům francouzské lingvistiky, popř. specialistům. O míře poučenosti publika přímo svědčí užitá slovní zásoba s termíny bez vysvětlení (*les actants, verbes à valence, partenaire, ...la valence S – O, la valence S – P, un double surclassement de la valence*) a naopak je vysvětlen nový pojem – *verbes trivalents*. Mezi další vlastnosti tohoto odborného textu patří futurum odkazující do textového pole.

(1) Une quantité non négligeable de verbes de la langue française sont trivalents. (2) Ces verbes peuvent comporter, dans le texte, les trois actants. (3) C'est pourquoi ils seront appelés verbes à valence sujet-partenaire-objet, en abrégé valence S-P-O. (4) La valence S-P-O peut également être considérée comme la réunion de la valence S-O [DISPOSITION] et de la valence S-P [DESTINATION], et, dans cette mesure comme un double surclassement de la valence

(Weinrich 1989: 94)

(3) V této výpovědi umožňuje pasívum bez činitelského doplnění zachovat lineární tematickou návaznost elementem *ils*, který navazuje na obsah výpovědi (2). Pasívum rovněž rematizuje upřesnění, jak se daná slovesa budou v tomto textu nazývat.

(4) Konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění má ve výpovědi (4) textovou funkci. Pasívum zde umožňuje zachovat lineární tematickou návaznost tématem (4) *la valence S-P-O* na část rématu (3) *valence S-P-O* na základě totální anafory opakováním. Zároveň rematizuje jiný úhel pohledu na vysvětlovaný pojem.

Tento explikativní text se vyznačuje logickým rozvíjením tématu:

-téma (2) navazuje lineárně na obsah výpovědi (1);

-téma (3) opět lineárně navazuje, díky pasívní predikaci, na obsah výpovědi (2);

-a téma pasívní predikace umožňuje též lineární návaznost tématu (4) *la valence S-P-O* na réma (3)

Pasívum zde plní textovou funkci. Umožňuje zachovat ve výpovědi (4) lineární tematickou návaznost a ve výpovědi (3) tematickou návaznost konstantním tématem a přispívá tak k zapojení jednotlivých výpovědí do textu. Absence činitelského doplnění u obou pasívních konstrukcí klade důraz na popisovanou problematiku.

TEXT č. 10

6.5 Les adjectifs en série

Analyzovaný text je rovněž úryvek z vysokoškolské učebnice H. Weinricha (1989) určené studentům francouzské lingvistiky, tedy publiku, jehož míra poučenosti se odvíjí od dříve vysvětlených odborných pojmů; použitá terminologie však svědčí o odborné poučenosti (*juxtaposé sans joncteur, relié par un joncteur*)

(1) *Un nom peut être déterminé simultanément par plusieurs adjectifs dans le texte, (1a) qui peuvent être soit simplement juxtaposés sans joncteur, (1b) soit reliés par un joncteur (le plus souvent et, ou etc. Cf. 8.2). (2) Les règles générales de position de l'adjectif (cf. 6.1) s'appliquent aussi en principe aux séries d'adjectifs.*

(Weinrich 1989: 290)

(1) První pasívní konstrukce ve výpovědi (1) umožňuje tematizovat předmět řeči *Un nom*. Současně obrací adresátovu pozornost k tematizovanému činiteli *par plusieurs adjectifs*, který je v textu dále rozvíjen. Pasívum zde plní výhradně sémantickou funkci.

(1a) Konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění umožňuje lineární tematickou návaznost tématem (1a) *qui* na část rématu (1) *plusieurs adjectifs* na základě totální anafory. Zároveň tematizuje popisovaný jev a jeho specifika.

(1b) Eliptická konstrukce opisného pasíva s činitelským doplněním umožňuje zachovat lineární tematickou návaznost. Současně tematizuje činitele.

(2) Reflexivní pasívum v této výpovědi přispívá k zapojení výpovědi do textu. Pomáhá zachovat tematickou návaznost derivovaným tématem (2) *les règles générales de position de l'adjectif* na předcházející výpověď na základě asociativní anafory. Zároveň rematizuje informaci, že se pravidla určující pozici vztahují i na skupinu více adjektiv. Potlačuje činitele, byť je implicitní.

Vyšší četnost pasívních konstrukcí je pro odborný text příznačná. V první výpovědi tematizuje pasívum předmět řeči. Dále plní pasívum v textu textovou funkci, zachovává lineární tematickou návaznost (výpovědi (1a), (1b)) a tematickou návaznost derivovaným tématem (výpověď (2)).

3.2 Les liens logiques

Poslední text, úryvek z publikace B. Combetta (1988), je určen specialistům – lingvistům, případně i studentům francouzské filologie. Odborná poučenost publika se vyznačuje nevysvětlovanou terminologií (*cause, hypothèse, opposition, CD*¹⁶⁷, *les relations circonstancielles, subordonnées causales, hypothétiques, ou concessives, constituant, participe, gérondif, adjectif, le rapport sémantique, la prédication seconde, la prédication principale, conditionnel, subjonctif*).

(1a) A la différence de ce que nous venons de constater pour les indications temporelles, (1) les divers liens logiques (cause, hypothèse, opposition) ne se voient pas attachés à telle ou telle CD privilégiée. (2a) Même si certaines fréquences peuvent être relevées, (2) toutes les CD sont susceptibles, a priori, de traduire les relations circonstancielles correspondant aux subordonnées causales, hypothétiques, ou concessives. (3) Ce n'est pas, en effet, la catégorie d'un constituant (participe, gérondif, adjectif) (3a) qui importe ici, mais le rapport sémantique (3b) qui s'établit entre la prédication seconde et la prédication principale. (4) Prenons l'exemple de l'hypothèse: (5) elle n'est pas marquée dans la CD elle-même, mais ordinairement, dans le prédicat principal, par l'usage d'une forme verbale spécifique (conditionnel, subjonctif) (5a) qui conduit à une lecture „potentielle“ ou „irréelle“ de la prédication seconde (...).

(Combettes 1998: 51)

(1) Ve výpovědi (1) umožňuje sekundární forma pasíva *se voir* tematizovat sémantický objekt (=syntaktický předmět přímý). Zároveň rematizuje informaci, že logické vztahy nejsou v přímé souvislosti s povahou CD.

(2a) Konstrukce opisného pasíva bez činitelského doplnění tematizuje předmět řeči. Zároveň obrací adresátovu pozornost k nové informaci, že všechny CD mají schopnost vyjadřovat příslovečné vztahy odpovídajícím různým druhům vedlejších vět.

---

¹⁶⁷ Autor tuto zkratku používá pro *construction détachée*.

(5) Konstrukce opisného pasíva s činitelským doplněním umožňuje zachovat lineární tematickou návaznost tématem (5) *elle* (na základě totální anafory) na réma (4) *l'hypothèse*. Činitel je odsunut na konec výpovědi a je v opozici s doplněním místa, které následuje bezprostředně po konstrukci opisného pasíva.

Pasívum v textu umožňuje tematizovat předmět řeči (výpověď (1) a (2a)). Ve výpovědi (5) umožňuje zachovat lineární tematickou návaznost.

Závěr praktické části

Předložené analýzy ukázaly, že v rozebraných textech pasívum funguje frekventovaně jak v textech publicistických („černá kronika“, aktuální události ze světa politiky), tak v textech odborných popularizačních i vědeckých a didakticky zaměřených.

V publicistických textech má specifickou funkci ve zprávách o obětech nehod, napadení, atd. (pasivizací činí z předmětu řeči objekt zasažený dějem odjinud). V publicistických textech pojednávajících o aktuálních událostech z oblasti politiky spočívá role pasíva zejména v rozvíjení tematické linie. V odborných textech můžeme vedle sémantické funkce pozorovat textovou roli pasíva při rozvíjení lineární tematické návaznosti, charakteristické pro texty explikativní.

Nejčastěji se v analyzovaných textech vyskytovalo opisné pasívum.

Ve dvou publicistických textech (text č. 5, *Rama Yade, politique préférée des Français* a text č. 7, *Pologne - La fièvre nationaliste*) se vyskytuje sekundární forma pasíva *se voir*. Jen v prvně jmenovaném textu se ale jedná o pasivizaci nepřímého předmětu. Sekundární konstrukce *se voir* se objevuje i v jednom z odborných textů (text č. 11, 3.2 *Les liens logiques*). V textu č. 1 (*Une ado tuée par un requin à La Réunion: elle se baignait à 3 ou 5 m du rivage*) je použita sekundární konstrukce pasíva *se faire*, další sekundární konstrukce pasíva se v analyzovaných textech nevyskytují.

Pouze jednou figuruje v předložených textech reflexivní pasívum (text č. 10, 6.5 *Les adjectifs en série*).

Ve většině textů plní pasívum sémantickou i textovou funkci. V textech č. 3, 8 a 9 pak plní výhradně textovou funkci, zatímco v textu č. 4 má sémantickou roli. V neposlední řadě analyzované texty naznačují důležitost možnosti nespecifikovat činitele. Pasívum bez činitelského doplnění představuje výraznou většinu pasivních konstrukcí v textech.

Závěr

Vyjádřovací prostředky pasívní perspektivy v současné francouzštině se neomezují jen na prototypické opisné pasívum. Je možné ji dále vyjádřit reflexivním pasívem, sekundárními konstrukcemi pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* a nominálním pasívem.

Sémantická charakteristika výrazových prostředků pasívní perspektivy ve francouzštině ukázala, že opisné pasívum, reflexivní pasívum a sekundární konstrukce *se faire*, *se laisser* a *se voir* umožňují učinit ze sémantického objektu zasaženém činností přicházející odjinud předmět řeči a umístit jej na pozici syntaktického podmětu. Sekundární konstrukce *se voir* také umožňuje umístit na pozici syntaktického podmětu tzv. *partenaire* (v syntaktické pozici nepřímého předmětu). Nominální pasívum umísťuje na pozici syntaktického podmětu tzv. *destinataire*. I *partenaire* a *destinataire* jsou dotčeni dějem přicházejícím odjinud.

Textová charakteristika výrazových prostředků pasívní perspektivy ve francouzštině ukázala, že opisné pasívum, reflexivní pasívum a sekundární konstrukce *se faire*, *se laisser* a *se voir* umožňují tematizovat sémantický objekt zasažený činností odjinud. Sekundární konstrukce *se voir* umožňuje tematizovat tzv. *partenaire*. Nominální pasívum tematizuje tzv. *destinataire*. Pasívní konstrukce bez vyjádřeného činitele obrací adresátovu pozornost k popisovanému ději, zatímco pasívní konstrukce s vyjádřeným činitelem obrací adresátovu pozornost k rematizovanému činiteli.

Praktická část práce ukázala, že se pasívum vyskytuje v textech publicistických i v textech odborných. V publicistických textech umožňuje učinit z předmětu řeči objekt zasažený dějem odjinud, nebo rozvíjí tematickou linii. V odborných textech má pasívum vedle sémantické funkce i textovou roli při rozvíjení zejména lineární tematické návaznosti.

Bibliografie

- BONNARD, H. 1986. *Code du français courant*. Paris: Magnard.
- CHARAUDEAU, P. 1992. *Grammaire du sens et de l'expression*. Paris: Hachette.
- CHLOUPEK, J. 1991. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- COMBETTES, B. 1988. *Pour une grammaire textuelle*. Bruxelles: De Boeck-Duculot.
- COMBETTES, B. 1998. *Les constructions détachées en français*. Paris: Ophrys.
- DANEŠ, F. 1985. *Věta a text: studie ze syntaxe spisovné češtiny*. Praha: Academia, nakl. Československé akademie věd.
- DESCLÈS, J.-P.. 1993. „Le passif dans le système des voix du français.“ *Langages*, 109, s. 73-102.
- Dictionnaire de la langue française: lexis*. 1999. Paris: Larousse.
- DUBOIS, J. 1967. *Grammaire structurale du français: Le verbe*. Paris: Librairie Larousse.
- DUBOIS, J. 1994. *Dictionnaire de la langue française: lexis*. Paris: Larousse.
- GAATONE, D. a JOKINEN, U. 1993. „Les locutions verbales et les deux passifs du français.“ *Langages*, 109, s. 37-52.
- GARDES-TAMINE, J. 1986. „Introduction à la syntaxe, (suite): Le passif.“ *L'Information Grammaticale*, 1, s. 44-47.
- GREVISSE, M. a GOOSE, A. 2008. *Le bon usage: grammaire française : Grevisse langue française*. Bruxelles: De Boeck.
- GROSS, G. 1993. „Les passifs nominaux.“ *Langages*, 109, s. 103-125.
- GROSS, M. 1993. „Un nouvel agent en par.“ *Langages*, 109, s. 32-34.
- LAMIROY, B. 1993. „Pourquoi il y a deux passifs.“ *Langages*, 109, s. 53-72.
- LE GOFFIC, P. 1993. *Grammaire de la phrase française*. Paris: Hachette.
- LECLÈRE, C. 1993. „Classes de constructions directes sans passif.“ *Langages*, 109, s. 7-31.
- LOUCKÁ, H. 1990. *Francouzské vytykáací konstrukce a aktuální členění*. Praha: Univerzita Karlova.
- LOUCKÁ, H. 2005. *Introduction à la linguistique textuelle: la perspective fonctionnelle de l'énoncé et la cohérence textuelle*. Praha: Karolinum.
- MAINGUENEAU, D. 1994. *Syntaxe du français*. Paris: Hachette.
- MATHESIOUS, V. 1940. „Vyjadřování pasívní perspektivy v české větě.“ *LF*. 67, s. 307-311.
- MATHESIOUS, V. 1947. *Čeština a obecný jazykozpyt: soubor statí*. Praha: Melantrich.
- MATHESIOUS, V. 1915. „O passivu v moderní angličtině.“ *Sborník filologický*, 5, s. 198-220.
- MATHIEU, Y. 1993. „Quelques passifs avec agent obligatoire.“ *Langages*, 109, s. 35-36.

- Mluvnice češtiny 3: Skladba*. 1987. Praha: Academia.
- RIEGEL, M., PELLAT, J. - C. a RIOUL, R. 1998. *Grammaire méthodique du français*. Paris: Presses universitaires de France.
- ŠABRŠULA, J. 1986. *Vědecká mluvnice francouzštiny*. Praha: Academia.
- SHYLDKROT, H. 1981. „A propos de la forme passive se voir + vinf.“ *Folia Linguistica*, 3-4, s. 387-407.
- TOMASSONE, R. 1996. *Pour enseigner la grammaire*. Paris: Delagrave.
- WEINRICH, H. 1989. *Grammaire textuelle du français*. Paris: Hatier/Didier.

Resumé (česky):

Cílem diplomové práce je vymezení pojmu pasívní perspektiva, dále charakteristika prostředků, jimiž se vyjadřuje a následný rozbor funkcí francouzských pasívních konstrukcí v rozdílných typech textů různých komunikativních oblastí.

Teoretická část se zabývá hierarchizací sémantické struktury věty. Následně se práce zabývá pasívní perspektivou a ve vztahu k ní aktuálním členěním výpovědi a tematickými návaznostmi. Dále se teoretická část práce zabývá konkrétními výrazovými prostředky pasívní perspektivy ve francouzštině.

V praktické části práce se zabývám rozbohem textů z publicistické a odborné komunikativní oblasti. V předkládaných analýzách se věnuji nejen sémantické, ale i textové funkci pasíva.

V práci jsme zjistili, že vyjadřovací prostředky pasívní perspektivy v současné francouzštině se neomezují jen na prototypické opisné pasívum. Je možné ji dále vyjádřit reflexivním pasívem, sekundárními konstrukcemi pasíva *se faire*, *se laisser* a *se voir* a nominálním pasívem. Praktická část práce ukázala, že se pasívum vyskytuje v textech publicistických i v textech odborných.

Résumé (en français):

L'objectif du mémoire est de définir la notion de la perspective passive et ensuite de caractériser les moyens d'expression de celle-ci, ainsi que l'analyse des fonctions des constructions passives dans différents textes appartenant à de divers domaines communicatifs.

Dans la partie théorique, nous proposons une étude de la hiérarchisation de la structure sémantique de la phrase et de la perspective passive. Cette partie traite également la perspective fonctionnelle de l'énoncé et les enchaînements thématiques. Ensuite, cette partie du mémoire décrit les moyens d'expression de la perspective passive en français contemporain.

Dans la partie pratique, nous avons proposé des analyses des textes journalistiques et des textes en langue de spécialité. Dans ces analyses, nous avons observé le rôle sémantique, ainsi que le rôle textuel des constructions passives.

Ce mémoire nous a permis de noter que les moyens d'expression de la perspective passive ne se limitent pas au passif périphrastique en français contemporain. Il est possible de l'exprimer également par le passif réfléchi, par les formes secondaires du passif *se faire*, *se laisser* et *se voir* et par le passif nominal. La partie pratique a montré qu'il est possible de trouver ces moyens d'expression de la perspective passives dans des textes du domaine journalistique et dans des textes en langue de spécialité.